

SEBESTYÉN ANNAMÁRIA
**A PÁRTPOLITIKAI AKTIVIZMUS ELŐFELTÉTELEI
A MAGYAR NAPPALI TAGOZATOS HALLGATÓK
KÖRÉBEN**

ABSZTRAKT

A fiatalok politikai aktivitásával foglalkozó szerzők álláspontja szerint a szakirodalom túl sok figyelmet szentel a hagyományos részvételnek és túl keveset az attól eltérő participációs módozatoknak. A valóság azonban eltérő képet mutat: csak igen kisszámú kutatás foglalkozik azokkal a fiatalokkal, akik az érdekképviselő alternatív lehetőségeinek elterjedése ellenére továbbra is az olyan hagyományos részvételi formák tagságát erősítik, mint a pártok és ifjúsági szervezeteik. Ezekhez kapcsolódva tanulmányomban a magyar fiatalok egy speciális rétege, a nappali tagozatos egyetemista és főiskolai hallgatók körében készült vizsgálat adatainak tükrében mutatom be, melyek azok a tényezők, amelyek hazánkban a pártpolitikai aktivizmushoz vezető szocializáció folyamatát alkotják, és milyen sajátosságok különböztetik meg a pártaktivista fiatalokat a hallgatói társadalom többi részétől.

BEVEZETÉS

A politikai részvétellel foglalkozó kutatások az elmúlt évtizedekben Európaszerte a fiatal korosztályok növekvő passzivitásáról adtak számot. Eredményeik alapján a korábbi nemzedékekhez képest a mai fiatalokat kevésbé érdekli a politika, nem tájékozódnak, kevésbé hajlandók szavazni, pártokhoz és más politikai szervezetekhez csatlakozni. Magukat a politikai folyamatok hatókörén kívül helyezik el, és többnyire semmilyen felelősséget nem éreznek azok alakulásáért és a belőlük fakadó problémákért (Wilkinson 1996; Henn et al. 2002; Fieldhouse et al. 2007; Perea 2011; Wattenberg 2011). Ezek a megállapítások azonban gyakran szembeültek azzal a kritikával, hogy túl szűken értelmezik a politika fogalmát és nem veszik figyelembe azt a tényt, hogy a fiatalok számára a politikai részvétel ma már

nem elsősorban és nem is feltétlenül a hagyományos részvételi formákat jelenti, így elhamarkodottan jutnak arra a következtetésre, hogy a fiatalok mind jobban kapcsolódni látszanak a politika világából veszélyeztetve ezzel az állampolgárság és a demokrácia alapjait (Galston 2001; Offe–Fuchs 2002; Inglehart 2003; Dalton 2013). De még ha meg is maradunk a politika szűk mezsgyéjén belül, akkor is félrevezető egyedül a fiatalok oldaláról közelíteni a kérdéshez. A tradicionális bekapcsolódási lehetőségekben való gyenge részvételi hajlandóságot nem egyedül a fiatalok megváltozott szemlélete vagy éppen az érdeklődésük hiánya magyarázza, hanem annak a személyi és intézményi környezetnek a sajátosságai is, amelynek a feladata felkelteni a fiatalok érdeklődését a politika iránt és rábírní őket az abban való közreműködésre (Hooghe–Stolle 2004; 2005). A részvétel ilyenformán nem csupán individuális, de legalább ugyanannyira szocializációs kérdés is, egyoldalú megközelítése ezért nemcsak hogy elégtelen, de messzemenően rányomja a bélyegét az elemzés végkövetkeztetéseire. E megfontolásokat szem előtt tartva jelen tanulmányban, amely a hagyományos politikai participáció egy sajátos esete, a pártpolitikai aktivizmus előfeltételeinek vizsgálatára vállalkozik a nappali tagozatos hallgatók körében, megkísérlem az ifjúság részvételhez való viszonyát mindkét aspektusból szemügyre venni.

A rendszerváltás óta született hazai ifjúságkutatások rendre a fiatalok alacsony szintű jelenlétét regisztrálták a pártokban és a hozzájuk kapcsolódó ifjúsági szervezetekben (Stumpf 1995; Szabó–Örkény 1998; Gázsó–Szabó 2002; Bauer–Szabó 2005; 2009; Oross 2013). Ez alól nem jelentenek kivételt a legfrissebb adatok sem, a 15–29 éves korosztálynak jelenleg csak kevesebb mint 1 százaléka (Bauer et al. 2016, 84), míg a nappali tagozatos hallgatóknak 1,1 százaléka kötődik valamely párthoz és 1,5 százaléka tagja pártifjúsági szervezetnek. Ezek az eredmények egyaránt utalhatnak a pártok fiatalok körében való népszerűtlenségére és e szervezetek alacsony mobilizálási hajlandóságára vagy képességére. Indokolt ezért részletesebben megvizsgálni, hogy a fiatalok hogyan viszonyulnak a pártszervezetekhez, mennyire tartják azokat alkalmasnak az érdekeik képviselésére, másfelől pedig, hogy maguk a pártok mennyire bátorítják a fiatalokat a bennük való részvételre, kik azok, akiket elsősorban megszólítanak és felkérésük mennyire bizonyul sikeresnek. A pártpolitikai cselekvéspotenciál kialakulásában ugyanakkor nem egyedül a politikai szervezetek mobilizálásának, hanem számos egyéb szocializációs mechanizmusnak is szerepe van, amelyeknek az azonosítása és egymáshoz viszonyított hatásának feltárása szintén fontos feladat. A nemzetközi kutatások szolgálnak némi iránymutatással e tekintetben, kérdésfeltevéseik és eredményeik ezért fontos kiindulópontul szolgálnak a hazai fiatalok vizsgálatához. Figyelembe kell azonban venni, hogy bár vannak közös, nemzeteken átívelő tendenciák és jelenségek, amelyek miatt óhatatlan és bizonyos mértékig szükséges is, hogy egymást tegyük meg a viszonyítás alapjául, de legalább ugyanannyira fontos ezeknek a saját környezetükben való megismerése, miképpen előfordulhat, hogy ugyanaz a

jelenség országonként más és más jellegzetességekre vezethető vissza, ily módon igazán csak az adott társadalom kontextusában érthető meg.

Az alábbiakban első lépésben a pártpolitikai részvételre vonatkozó legfontosabb elméleteket és kutatási eredményeket tekintem át, majd ezekre építve a vizsgálat konceptuális kereteit, kérdéseit és módszertanát ismertetem. Ezt követően az eredmények bemutatása következik, végül pedig a főbb megállapítások összegzésére és átfogó értelmezésére kerül sor.

POLITIKAI PÁRTOK ÉS AZ IFJÚSÁG.

A KORÁBBI EMPIRIKUS FELMÉRÉSEK TANULSÁGAI

A párttagság szerepének leértékelődése és ezzel párhuzamosan a párttagok számának csökkenése mára valamennyi európai demokrácia általános tapasztalatává vált (Dalton–Wattenberg 2000; Scarrow–Gezgor 2010; Whiteley 2011; van Biezen et al. 2012). E negatív tendencia a pártok körében a politikai piac keresleti és kínálati oldaláról egyaránt magyarázható. Az előbbi perspektívából közelítő interpretáció középpontjában a nyugati társadalmak második világháborút követő társadalmi, gazdasági és kulturális áttagolódása áll. A gazdasági fellendülés, a jóléti állam kiépülése és megerősödése, a fogyasztói és szolgáltatói ipar térnyerése, valamint az oktatási, s különösen a felsőoktatási lehetőségek megnyílása nyomán az életfeltételek alapvetően alakultak át. A társadalmi egyenlőtlenségek ugyan nem szűntek meg, de az általános jólét növekedésével valamennyi társadalmi csoport életszínvonala egyszerre mutatott jelentős javulást csökkentve az egyéni nézetek és cselekvések társas-társadalmi meghatározottságát, a konformitás és az autoritás normáinak, valamint a hagyományos konfliktusok mentén képződött társadalmi-politikai törésvonalak érvényét. Az életszínvonal emelkedésével és a személyes autonómia növekedésével párhuzamosan az állampolgári követelések és cselekvési attitűdök is átalakultak. Egyfelől új, a materiális igényeken túlmutató, úgynevezett posztmateriális politikai elvárások és ügyek jelentek meg, mint például a politikai döntésekben való közvetlen részvétel igénye, a környezetvédelem, az életformák sokszínűségének támogatása vagy éppen az erkölcs újraértelmezése. Másfelől e követelések érvényesítésének módja is megváltozott. A fiatal generációk a tradicionális értékek mentén szerveződő közösségek, a tartós és hierarchikus szervezeti és működési keretek helyett mindinkább az ezektől eltérő, közvetlenebb és kifinomultabb véleménynyilvánításra lehetőséget adó, egy-egy ügyet felvállaló horizontális szerveződési formákat részesítették előnyben. Az olyan közösségeket, amelyek rugalmasan működnek, személyes érdekeikhez és érdeklődésükhöz igazodnak, és nem igényelnek hosszabb távú elköteleződést (Inglehart 1977; 2003; Hustinx–Lammertyn 2003; Hustinx 2005; Dalton 2013). A nagy társadalmi csoportok igényeire berendezkedett, hagyományosan építkező és működő pártok nem tudtak lépést tartani az igények változásával, a fiatalok új típusú politikai elvárásaival és participációs kultúrájával, csökkentve az újonnan belépő

korosztályok hozzájuk kapcsolódásnak valószínűségét (Whiteley 2007; Hooghe–Stolle 2005; Cross–Young 2008).

A kínálati oldalról közelítő magyarázat a politikai verseny fokozódásában és a pártok funkcióváltozásában látja a pártpolitikai részvétel visszaesésének okait. Az 1970-es évektől kezdve gombamód megszorodó új társadalmi mozgalmak és különféle civil kezdeményezések megingatták a hagyományos pártokra alapozott politikai részvétel és képviselőlet alapjait. Mindezek társadalmi bázisán új, kisebb, egy-egy konfliktust felvállaló, mozgalmi pártok alakultak, amelyek a nyolcvanas évek folyamán betörték a politikába és maguk után vonták a pártrendszerek fragmentálódását. Eközben a korábban intézményesült, hagyományos nagy pártok is jelentősen átalakultak, egyre erőteljesebben professzionalizálódtak, csökkent a közöttük lévő politikai-ideológiai távolság és programjaikban mind jobban közeledtek egymáshoz. A tömegkommunikációs technikák fejlődése és tömegesedése lehetővé tette a számukra a választópolgárok közvetlen elérését, a korporatív szervezetek anyagi hozzájárulásai vagy éppen az állami finanszírozás bevezetése révén pedig már kevésbé szorultak rá az egyének segítő-, toborozó, mobilizáló tevékenységére, tagdíjaira és adományaira. A pártok ezért mindinkább felhagytak azon törekvésükkel, hogy a választókat szervezetileg is tartósan magukhoz kössék, a tevékenységük súlya az állandó és nagy létszámú párttagság fenntartásáról a potenciális szavazóbázis kiszélesítésére került át (Dalton–Wattenberg 2000; Webb et al. 2002; Enyedi–Körösényi 2004). E mobilizációs csatornák szűkülése a politikailag inaktív fiatalok számának növekedéséhez járult hozzá, a politikailag aktív fiatalok körében pedig a közösségi, közéleti részvétel új formáinak felemelkedését erősítette (Hooghe–Stolle 2004–2005).

Egy további kínálati aspektusból megfogalmazott és az állami támogatás bevezetéséhez és növekedéséhez szorosan kötődő magyarázat Richard S. Katz és Peter Mair (1995) pártok kartellesedésére vonatkozó tézise. Megközelítésükben a kartellpárt kifejezés olyan parlamenti hatalomhoz jutott pártokra vonatkozik, amelyek megszűnnek a civil társadalom és az állami szféra közötti közvetítőként működni, egyre inkább az állam részeivé válnak és csak saját hatalmi érdekeik követésére és megvédésére koncentrálnak, előidézve ezzel a társadalom erősödő ellenszenvét és bizalmatlanságát velük szemben. A kartellpártok anyagi háttérét az állami finanszírozás biztosítja, amelyet a törvényhozás és a kormányzás résztvevőiként maguk szabályoznak, és ehhez hasonlóan maguk szabják meg a közmédiумokhoz való hozzáférés lehetőségeit is. E pártok felülkerekednek a kormányzat és az ellenzék szembenállásán, a közöttük fennálló verseny mérséklődik, együttműködésre töreksenek tekintet nélkül az ideológiai elhelyezkedésükre, osztoznak az erőforrásokon és a hatalmi pozíciókon, miközben igyekeznek megakadályozni az új pártok színrelépését és alkudozásban való részvételét. Mindez számos következménnyel jár a pártversenyre és a pártok szervezeti felépítésére nézve: a versenyt a kartellpárti tevékenység korlátozza; a pártpolitika puszta – ideológiától mentes – karrierúttá válik; a pártok kormányzati arculata és felső vezetése megerősödik a szerve-

zeti arculattal és a párttagsággal szemben; a tagság formálissá válik, nem jár sem különösebb jogokkal, sem különösebb kötelezettségekkel, funkciója a támogatás nyilvánosság előtti reprezentálásában merül ki; a pártszervezet pedig átalakul, és arra a stratarchia – a helyi és központi pártszervek kölcsönösen biztosított autonómián nyugvó viszonya – lesz jellemző.

A tudományos érdeklődés számára ugyanakkor nem csupán a párttagság jelentőségvesztésének és csökkenésének a magyarázatai érdekesek, hanem e tendencia rendszerszintű tétjei és következményei is. Jürgen Habermas közismert kordiagnózisa szerint korunk legitimációs válsága éppen abból ered, hogy a modern politikai berendezkedésben a döntéshozói szféra és a civil társadalom között egyre mélyülő szakadék tátong (Habermas 1994). A társadalom politikai osztály iránti bizalmatlansága,⁵² a politikai pártokból történő fokozódó kiábrándulása, a pártok államosodási tendenciája és növekvő elszigetelődése mind a képviseleti funkciójuk gyengülését és a pártpolitika leértékelődését jelzik, felvetve a kérdést, hogy vajon megmaradnak-e hosszú távon a pártok a demokratikus berendezkedés integráns szereplőinek vagy a jövő demokráciáinak nélkülük kell majd működniük? A többség az első scenárió mellett foglal állást, a pártok társadalmi változásokhoz való alkalmazkodási képességét hangsúlyozza és felszámolásuk helyett fennmaradásukat valószínűsíti (Dalton–Wattenberg 2000; Fricz 2001; Bartolini–Mair 2003; Schmitter 2013). Emellett szóló egyik legfontosabb érv, hogy a pártok civil társadalomba való beágyazottságának csökkenése nem járt együtt a politikai befolyásuk visszaszorulásával, s nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a képviseleti funkció gyengülése, a taglétszám visszaesése és csökkenő választási részvétel ellenére a teljes „kiürülés” nem fenyeget. Az európai demokráciákban továbbra is érvényes választásokat tartanak, s a pártok továbbra is ellátják az olyan szervezési eljárási vagy intézményi funkcióikat, mint a vezetők toborzása és szocializációja, a végrehajtó és parlamenti hivatalok megszervezése és működtetése.

A pártok és a társadalom megváltozott viszonyáról folytatott diskurzusban az ezredfordulót követően mind több figyelem irányult a pártokban és a pártifjúsági szervezetekben közreműködő fiatalokra. A tagság csökkenése ugyanis nem jár egyedül, vele párhuzamosan megfigyelhető tendenciaként rajzolódik ki a párttagok elöregedése. A kérdéssel foglalkozó munkák megállapították, hogy a párttagok között erősen felülreprezentáltak a középkorúak vagy annál idősebbek és alulreprezentáltak a fiatalok. A tagság átlagéletkora a vizsgált országok esetében szinte kivétel nélkül 50 év feletti volt (Seyd–Whiteley 2004; Gallagher–Marsh 2004; Cross–Young 2008; Kosiara–Pedersen 2016).

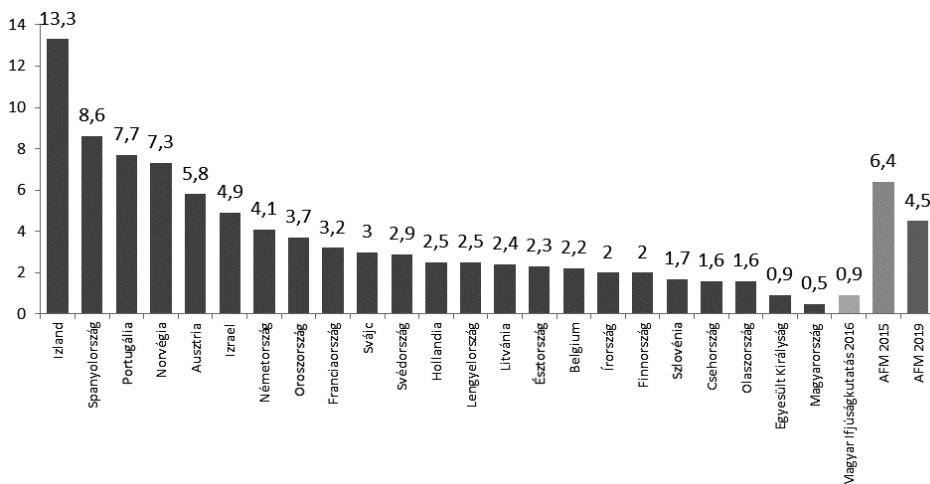
A frissebb adatok szintén a fiatalok gyenge részvételi hajlandóságát tükrözik a pártokban. A European Social Survey (ESS) eredményei alapján Európában a

52 Egy 2018 őszi, az Európai Unió tagállamaiban végzett közvélemény-kutatás adatai szerint az európai állampolgárok 77 százaléka bizalmatlan a pártokkal szemben, továbbá a 28 tagállam felében 80 százalékot is meghaladó a bizalmatlanok aránya. Standard Eurobarometer 90, Autumn 2018. Public Opinion in the European Union Report, 39–45. o.

18-30 éves korosztálynak csak igen csekély része, mindössze 3,5 százaléka kapcsolódott párthoz a kérdezést megelőző 12 hónapban. Az országokénti megoszlás alapján az is látható, hogy Izland kivételével a pártpolitikai részvétel aránya a fiatalok körében mindenhol 10 százalék alatti, az Egyesült Királyságban és Magyarországon pedig a legalacsonyabb, még az 1 százalékot sem éri el (1. ábra).⁵³

1. ábra

A 18-30 éves korosztály pártpolitikai részvétele 23 európai országban
(százalékos megoszlás az összes válaszadó körében)

Forrás: ESS 2016. N=8673. Saját számítás.

A pártokhoz hasonlóan a pártifjúsági szervezetek tagsága is jelentősen megcsappant az elmúlt évtizedekben. Svédországban például az ifjúsági szervezetek közel harminc év leforgása alatt tagjaik több mint hatvan százalékát veszítették el (Rothstein 2002, 294). Hasonló folyamat zajlott le Németországban is, ahol az egyik legerősebb ifjúsági szervezet, a Szociáldemokrata Párthoz tartozó Jusos taglétszáma számottevően megfogyatkozott a 2000-es évek elejére (Offe–Fuchs 2002, 216). Egy Belgiumban végzett összehasonlító vizsgálat adatai pedig arra mutattak rá, hogy a pártok ifjúsági szervezeteinek a tagsága sokkal gyorsabb ütemben csökken, mint maguknak a pártoknak a tagsági bázisa (Hooghe–Stolle 2005, 45). Vannak természetesen ellenpéldák is, mint a finn vagy a dán pártok ifjúsági szervezetei, amelyek körében a 2000-es évek elejétől kezdve némi ingadozás mellett ugyan, de folyamatos létszámnövekedés mutatkozik (Falck 2007; Kosiara Pedersen 2016). Átfogó empirikus elemzések hiányában csupán feltételezhető, hogy a 2008-as világgazdasági válság nyomán

53 A 15–29 éves korosztály körében a Magyar Ifjúság Kutatás 2016 valamivel magasabb (0,9 százalék), a nappali tagozatos hallgatók körében az Aktív Fiatalok, 2015 és 2019 pedig lényegesen magasabb arányt mért (6,4 százalék és 4,5 százalék).

– átmenetileg vagy akár tartósabban – több ország politikai ifjúsági szervezeteiben is a csökkenő trend megfordulása volt tapasztalható.

A témában készült korábbi vizsgálatok jellemzően három kérdés megválaszolására koncentráltak. Egyfelől arra voltak kíváncsiak, hogy mivel magyarázható a fiatalok eltávolodása a pártszervezetektől (pl. Hooghe–Stolle 2005; Kosiara–Pedersen 2016), másfelől arra, hogy milyen motivációi és jövőbeli aspirációi vannak azoknak a fiataloknak, akik továbbra is e hagyományos részvételi forma tagóságát erősítik (Bruter–Harrison 2009a, 2009b). E két kérdés mellett hosszú múltra nyúlik vissza és a mai napig központi jelentőségű témaként van jelen a pártszervezetekbe vezető szocializációs pályák és azok változásainak az elemzése, a pártaktivizmus élettörténeti összefüggéseinek a megismerése (Lasswell 1948; Prewitt 1965; Recchi 1999, Young–Cross 2008; Bruter–Harrison 2009a).

Az első kérdést vizsgáló kutatások figyelemreméltó eredményeként említendő, hogy a pártszervezetektől való távolmaradás egyik legfőbb magyarázataként a mobilizáció hiányára világítottak rá. A pártok és az ifjúsági tagozataik kevésbé mutatkoznak nyitott és befogadó szervezetként a társadalom előtt. A fiatalok többsége nem azért csatlakozik hozzájuk, mert azok megkeresik, megszólítják őt, hanem azért, mert valaki a környezetükben felkéri a belépésre. Ez a személy rendszerint a pártban tevékenykedő szülő vagy valamely párttag rokon, vagyis a tágon felfogott család az a támogató környezet, amely a pártszervezetek felé irányítja a fiatalokat. A párttagok családi szocializáció révén érvényesülő vonzó hatása ugyanakkor nem képes ellensúlyozni a társadalomban egyre általánosabbá váló, pártokkal szembeni negatív vélekedések taszító hatását, amelynek következtében a politikailag aktív fiatalok számára egyre inkább a pártokon kívüli részvételi formák jelentik a politikába való bekapcsolódás lehetőségét (Recchi 1999; Cross–Young 2008; Verba et al. 2018).

Karina Kosiara Pedersen (2016) a dán politikai ifjúsági szervezetekből kilépett fiatalok perspektívájából vizsgálta meg a létszámcsökkenés okait. A megkérdezettek leggyakrabban az ifjúsági szervezet működésével – ezen belül elsősorban a vezetők és a tagok hozzáállásával – való elégedetlenséget, valamint az anyapárt és az ifjúsági szervezet egyenlőtlen viszonyát nevezték meg a távozásuk fő okaként. Mindkettő háttérben a változtatás lehetőségének hiánya állt, a kilépett tagoknak nem volt módjuk a szervezet működésének és döntéseinek saját igényeik szerinti befolyásolására, tevékenységük így a politikában való valódi részvétel helyett az anyapárt kiszolgálására korlátozódott. A vizsgálat tapasztalatai alapján a kilépők túlnyomó többsége „oldalt mozdult”, vagyis nem vált politikailag inaktívvá, hanem egy másik politikai ifjúsági szervezethez vagy mozgalomhoz csatlakozott a távozását követően. Mindez alátámasztja azt a feltételezést, hogy amennyiben a pártszervezetek nem képesek megújulni, változtatni a stratégiájukon, úgy az ifjúság igényeihez jobban alkalmazkodó, pártokon kívüli érdekérvényesítési csatornák felé terelik a fiatalokat. A kutatás további fontos tanulsága, hogy abban, hogy e szervezetek mennyire képesek hatékonyan működni, adekvát válaszokat adni

az ifjúság részéről velük szemben támasztott elvárásokra, nagy szerepe van a már bennük tevékenykedő fiataloknak is. Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik Michael Bruter és Sarah Harrison (2009a; 2009b) hat európai ország – köztük Magyarország – politikai pártjai⁵⁴ körében készített felmérése, melyben azt vizsgálták meg, hogy milyen indíttatással rendelkeznek a 18-25 éves pártaktivisták, és ebben vannak-e különbségek az egyes pártcsaládok, és a különböző országok között. Kutatásukban kitértek annak az elemzésére is, hogy a fiatal tagok hogyan viszonyulnak a pártjukhoz, és mennyire működnek közre aktívan annak tevékenységében.

A szerzők három általános kategóriát különböztettek meg: az erkölcsi meggyőződésűeket (*moral-minded*), akik valamilyen erkölcsi érték (pl. altruizmus, szolidaritás) jegyében vesznek részt a pártban; a közösségi kapcsolatokat keresőket (*social-minded*), akiket a társaság, a közösséghez tartozás igénye, a társas cselekvés vágya vitt a szervezet felé; és a karrier-orientáltakat (*profession-minded*), akiknél a karrier-ambíció, az érvényesülés reménye adja a pártaktivizmus motivációs alapját. A megkérdezett 2919 fiatal 39,8 százaléka az első, 34,2 százaléka a második, míg 26 százaléka a harmadik csoportba került. A kutatás eredményei alapján igazolódott a szerzők azon feltevése, hogy a karrier-orientált fiatalok bizonyulnak a legkevésbé kritikusan a pártjukkal szemben. Ők azok, akik a három csoport közül a leginkább igazodnak az idősebb párttagok elvárásaihoz és a leghatékonyabban veszik ki a részüket a szervezeten belüli tevékenységekből. Ezzel szemben a közösségi kapcsolatot keresők között csak igen kevesen vannak a hasonlóan gondolkodók, mi több, többségük kifejezetten kritikusan ítéli meg a pártja működését. Aktivitásuk tekintetében azonban messze elmaradnak a karrier-orientált fiatalok mögött. Az erkölcsi meggyőződésűek valahol a kettő között helyezkednek el, viszont ők azok, akik a legkevésbé gondolnak hivatásként a tevékenységükre és a leginkább hajlandóak más szervezetekhez is csatlakozni. Mindebből arra következtethetünk, hogy azok a fiatalok, akik a szervezet vonatkozásában hosszú távú tervekkel rendelkeznek, inkább merev, mintakövető magatartással jellemezhetők, amely nem kedvez a szervezet megújulásának. Azok a fiatalok pedig, akik potenciálisan magukban hordozzák az innováció lehetőségét, nincsenek érdekeltté téve abban, hogy változtassanak. Egyrészt azért nem, mert az anyapárt sem érdekelt a változtatásban mindaddig, amíg utánpótlása garantált, másrésztől a fiataloknál a kivonulás lehetősége (mint pl. egy másik szervezethez csatlakozás) sok esetben ellehetetleníti a fennálló keretek kritikáját, a változásért való tenni akarást (Hirschman 1995).

Az egyes kategóriák nem mutattak összefüggést a szervezetben eltöltött idő mértékével, sem pedig a kérdezett életkorával, ami például azt jelenti, hogy a professzio-

54 A vizsgálatba bevont pártok országonként: Franciaország: Szocialista Párt (PS), Zöldek (Les Verts), Francia Kommunista Párt (PCF), Nemzeti Front (FN). Egyesült Királyság: Munkás Párt (Labour Party), Liberális Demokraták (LD). Németország: Kereszténydemokrata Unió (CDU), Szociáldemokrata Párt (SPD), Szabaddemokrata Párt (FDP). Spanyolország: Szocialista Párt (PSOE), Néppárt (PP). Norvégia: Konzervatív Párt (Hoyre), Munkáspárt (Labour). Magyarország: MSZP, Fidesz.

nális szemlélet nem néhány év tagság során alakult ki, hanem eleve ilyen ambíciókkal vált az illető a szervezet tagjává. Szignifikáns különbségek mutatkoztak ugyanakkor a pártcsaládok között, és az adott ország politikai rendszere is egyértelműen befolyásolta az egyes táborokba tartozók arányát. A liberális pártokban túlsúlyba kerültek a közösségi kapcsolatokat keresők, míg a szocialista és a konzervatív pártokban az erkölcsi meggyőződésű fiatalok voltak többségben. A polarizált pártrendszerű országokban felülreprezentáltak voltak az erkölcsi meggyőződésű fiatalok, míg a pártalapú oszloposodás hagyományával bíró országokban a közösségi szemléletű fiatalok alkották a legnépesebb csoportot. A karrier-orientált fiatalok azokban az országokban kerültek többségbe, ahol a pártok ráhatással bírnak a közszférában betölthető pozíciók elosztására. Ebbe a kategóriába tartozott Magyarország is, ahol a vizsgált országok között messze a legmagasabb volt a professzionális szemléletűek aránya. A fiatal párttagok közel fele (45,5 százalék) került ebbe a csoportba, míg például Németországban, amely rögtön a második helyen szerepelt ebben a tekintetben, a fiataloknak csak kevesebb mint harmada bizonyult karrier-orientáltnak (Bruter–Harrison 2009b, 1272).

Amíg a motivációkra összpontosító kutatások a pártpolitikailag aktív fiatalok különféle csoportjainak azonosítására fókuszálnak, addig a szocializáció-vizsgálatok a teljes csoportot homogén egésznek tételezik fel és arra kíváncsiak, hogy vajon melyek azok a sajátságok, amelyek elkülönítik e szűk aktív kisebbséget a fiatal társadalom többi részétől. Az alapvető differenciák mindenekelőtt a szociokulturális és demográfiai karakter, a szocializáció, valamint a politikai attitűdök és a pártokkal kapcsolatos vélekedések mentén rajzolódhatnak ki. A szociodemográfiai hátteret vizsgálva a kutatások kimutatták, hogy az iskolázottság és a jövedelem vonatkozásában a fiatal pártaktivisták a populációs átlag felett helyezkednek el, felülreprezentáltak közöttük a magas státuszú kibocsátó családból származók, az önmagukat közép- és felső-középosztálybeliek közé sorolók, valamint a férfiak, továbbá a jobboldali párttagoknál a vallásosság is jelentős hatással bír. Ugyanakkor az is látszik, hogy az idő előrehaladtával csökkent e változók mentén mért különbségek mértéke, és a párttagok egyre hasonlóbbá váltak a párton kívüliekhez (Cross–Young 2008, 352–360; Scarrow–Gezgor 2010, 834). Ez alól egyedül a nemi hovatartozás jelent kivételt. A sok helyütt bevezetett női kvóták ellenére a nők továbbra is alulreprezentáltak a pártpolitikai szervezetekben. Az állampolgári részvétel vonatkozásában a pártokkal szemben a nők előnyben részesítik, és azoknál hatékonyabbnak ítélik meg a civil szervezeteket és az önkéntes tevékenységet (Cross–Young 2008, 352; Sik 2014, 135). Mindezek azt mutatják, hogy a nemi szocializációnak komoly hatása van a különböző cselekvéstípusok közötti választásra.

A strukturális és demográfiai változók mellett a szakirodalom kiténtetett szerepet tulajdonít a pártpolitikai részvételi hajlandóság kialakulásában a családi és a kortársi szocializációnak. Azokban a családokban, ahol a szülők politikailag aktívak és a családi kommunikációnak rendszeresen részét képezi az országos és helyi politikáról való párbeszéd, a felnővekvőkben is nagyobb eséllyel alakul ki a téma

iránti fogékonyság és annak a képze, hogy a politikában való részvétel elengedhetetlenül része a mindennapi életnek. A család ilyenformán egyfajta szokást alakít ki az egyénben, amely előkészíti a terepet a későbbi pártpolitikai cselekvésnek (Prewitt 1965, 107–109; Merelman–King 1986). A kortárs csoportnak különösen bizonyos életkor felett, kiváltképp a serdülőkortól kezdve van markáns szerepe a politikai identitás formálásában. A serdülőkor az önmeghatározás, az identitáskeresés, a szülőkről való érzelmi leválás, s egyúttal a szülőkkal szembeni kritikai viszonyulás időszaka. Ebben az életszakaszban egyre inkább a kognitív szempontok kerülnek előtérbe az érzelmiakkal szemben, s ekkor szilárdulnak meg az egyén ismeretei, véleményei és attitűdjei. A kortársakkal folytatott politikai tárgyú beszélgetések és véleménycserék olyan aktusok, amelyek révén a felnővekvők önmaguk számára is letisztítják, konkretizálják a politikai azonosságukat. Nem ritkán a kortársak segítik a fiatalokat a családban elsajátított attitűdök és viselkedési minták átértékelésében és átformálásában, és természetesen ők szolgálnak a politikai cselekvés partnereikül is. Azok a fiatalok, akik kimaradnak e folyamatokból, nagyobb eséllyel válnak politikai értelemben is passzívvá (Sik 2014, 131). Végül a harmadik dimenziót, a párttagok politikai attitűdjeit és pártokkal kapcsolatos véleményeit vizsgáló kutatások megállapították, hogy a pártaktivista fiatalok az átlagnál jobban érdeklődnek a politika iránt, nem meglepő módon, jobban bíznak a pártok és a hagyományos politikai szervezetek hatékonyságában, és nagyobb arányban választanak szélső értékeket a politikai értékskálákon (Cross–Young 2008, 357; Scarrow–Gezgor 2010).

Mindezen eredmények ismeretében immár lehetőségünk nyílik bizonyos várakozások megfogalmazására a magyar nappali tagozatos hallgatók pártpolitikai részvételére vonatkozóan, ezért a következő fejezetben a hazai kontextus rövid ismertetését követően a vizsgálat konceptuális kereteinek, kérdéseinek és módszertanának felvázolására kerül sor.

A PÁRTPOLITIKAI AKTIVIZMUS ELŐFELTÉTELEI A NAPPALI TAGOZATOS HALLGATÓK KÖRÉBEN

A probléma hazai kontextusa

Magyarországon a többi posztszocialista országhoz hasonlóan a párttagok száma lényegesen elmarad a nyugat-európai demokráciákéi mögött, amelyben több tényező hatása együttesen érvényesül (van Biezen et al. 2012, 35). A rendszerváltás elitvezérelt jellege többnyire felülről építkező pártokat eredményezett, amelyek stratégiájában a tömegbázisra épülő szervezeti háttér megteremtése helyett a választási mobilizációra került a hangsúly (Enyedi–Linek 2008). A demokratikus intézményrendszer kiépülésével megszűnt a politikai tömegszervezetek korábbi szimbiózisa a munkahelyekkel és az iskolákkal, a társadalom tagjaira nem nehezedett többé olyan kényszer, amely a szervezetek felé vitte

volna őket, s igaz ez az ifjúsági szervezetekhez való csatlakozás esetében is. A strukturálisan biztosított rekrutáció megszüntetésével az új pártifjúsági szervezetek egyike sem tarthatott számot az állampárti ifjúsági szervezet tagsági bázisát megközelítő taglétszámra. Az államszocializmus évtizedei ráadásul erőteljes pártellenes attitűdöt generáltak a társadalom nagy részében. Ahogy Szabó Ildikó és Örkény Antal szerzőpár fogalmazott, a korábbi politikai szervezeteket „az emberek nem szerették és nem érezték magukéinak, de hozzájuk szoktak, ha kellett, hozzájuk is idomultak és megtanulták egyéni és csoportos érdekérvényesítéseik alibijeként használni őket” (Szabó–Örkény 1998, 100). E tapasztalataik nyomán a rendszerváltást követően létesült új szervezeteket eleve gyanakvással fogadták, s ezt a fajta hozzáállást közvetítették a felnövekvőknek a családi szocializáció során. A politikai szervezetek teremtette hatalommal való visszaélési lehetőség bizonyítékául szolgáló olyan ügyek, mint a Zuschlag János volt szocialista politikus és FIB (Fiatal Baloldal) elnökhelyettes nevével fémjelzett korrupciós botrány vagy a Fidelitas több korábbi vezetőjéhez is kötődő Új Nemzedék Központ körüli botrányok még inkább megerősítették a közvélekedést, e szervezetekkel szemben támasztott társadalmi előfeltevéseket.

Ha csak a taglétszámot vesszük figyelembe, sem a pártok, sem az ifjúsági szervezetek nem tűnnek a közélet meghatározó szereplőinek, csak igen kevés embert vonz a tevékenységükben való részvétel.⁵⁵ A választópolgároknak alig 1,2 százaléka, a nappali tagozatos hallgatóknak 1,1 százaléka tagja valamely pártnak és 1,5 százaléka vesz részt valamely párt ifjúsági szervezetében. A tagság csökkenése ugyanakkor hazánkban is megfigyelhető tendencia. A kilencvenes években a párttagok száma még meghaladta a 200 ezret, a 2000-es évek folyamán ez a szám már csak 100 ezer fő körül mozgott, napjainkban pedig nem éri el a 100 ezret sem (Horváth–Soós 2015, 252).⁵⁶ Az Aktív Fiatalok kutatás egymást követő hullámaiban szintén e csökkenő trend volt tapasztalható mind a párttagok, mind a pártifjúsági szervezetek tagjai esetében (2. ábra).

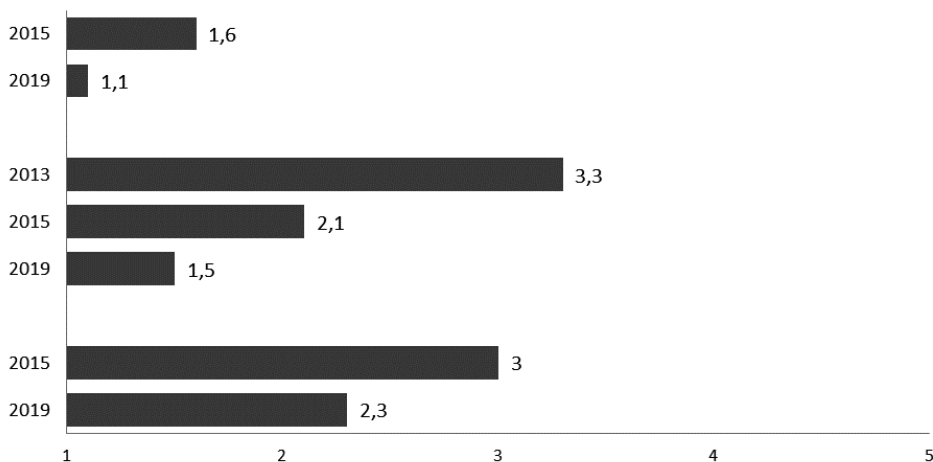
55 Az ifjúsági szervezetek tekintetében nem rendelkezünk friss adatokkal. A korábbi mérések alapján három szervezet – a Fidelitas, a Jobbik IT és a KDNP ifjúsági szervezete – több ezer fős (kb. 5-10.000 fő) tagsággal rendelkezik. A 2000-es évek közepén a FIB-nek (*Fiatal Baloldal*) még 3500 tagja volt, azonban a Zuschlag-botrányt követően Societas néven újjáalakult MSZP ifjúsági szervezetének mára mindössze 1600 tagja maradt. Az LMP ifjúsági szervezete (Lehet Más a Jövő) csak 150 taggal rendelkezik, a DK ifjúsági szervezetének (Ifjú Demokraták) szintén 150 tagja van. A Párbeszéd Magyarországért ifjúsági tagozata (ZöldFront) pedig 127 taggal bír (Balogh 2005; 24.hu, 2017.06.24). Az alacsony létszám érzékeltetésére érdemes példaként hozni a német Jusost, amely a csökkenő létszám ellenére még mindig mintegy 70.000 taggal rendelkezik vagy az osztrák Junge ÖVP-t, amelynek több mint 100.000 tagja van. (<http://web.archive.org/web/20150412222345/http://tagesschau.de/inland/parteiennachwuchs-101.html>; <http://junge.oevp.at>).

56 A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy a párttagok pontos száma nem tudható, mivel a párttagságra vonatkozó adatok a pártok önbevallásán alapulnak, így előfordulhat az is, hogy nagyobb taglétszámot kommunikálnak, mint ahány taggal valójában rendelkeznek a politikai súlyuk növelése érdekében.

2. ábra

Pártok és pártifjúsági szervezetek tagjainak aránya a nappali tagozatos hallgatók körében

(százalékos megoszlás az összes válaszadó körében)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2013; 2015; 2019⁵⁷. N=800. Saját számítás.

A gyenge társadalmi beágyazottság mellett más kartellpárti vonások is kimutathatóak a hazai pártok körében. Általános jelenség a pártok államtól való növekvő függősége és nagyarányú állami támogatása. Bevételeiknek messze legnagyobb része, 60-90 százaléka a költségvetési támogatásból keletkezik, míg a párttagok által fizetett tagdíjak és adományok az anyagi erőforrásaik között csupán elenyésző jelentőséggel bírnak. Megfigyelhető bizonyos versenykorlátozásra irányuló önvédelmi mechanizmusok jelenléte is, mint például a pártok bevételeinek és kiadásainak nagyobb átláthatóságára irányuló kísérletek kiiktatása, a parlamenti küszöb megemelése, a pozícióhalmozást lehetővé tevő összeférhetlenségi szabályozás, vagy a pártalapítványok támogatásának bevezetése, amely a már intézményesült pártok érdekeit szolgálta. Ellenben a helyi és a központi pártszervek mellérendelt viszonya nem jellemzi a hazai pártokat, többségük erősen centralizált felépítést követ, a kartellpártiság tézise így csak részben igazolható (Horváth–Soós 2015: 267–275). A civil társadalom korlátozott mozgásterét és döntéshozatali képessége miatt a pártok a gyenge és csökkenő társadalmi beágyazottságuk ellenére is erősen meghatározóak az érdekek aggregálásában és artikulációjában, nem különben a kormányzásban is. Az elmúlt időszakot pedig láthatóan még inkább a társadalmi részvétel minimalizálása, a civil szervezetek és kezdeményezések politikai játéktérről való kiszorítása jellemezte (Körösenyi et al. 2016; Király et al. 2017).

⁵⁷ A 2013-a vizsgálat módszertanáról részletesen lásd (Szabó 2014) 2015-ös vizsgálat módszertanáról részletesen lásd: Róna–Szabó 2017, míg a 2019-es vizsgálat módszertanát bemutatja Szabó 2019a jelen kötetben.

A VIZSGÁLAT ELMÉLETI KERETEI ÉS MÓDSZERTANA

A pártokban és a pártifjúsági szervezetekben közreműködő fiatalokról a magyar ifjúságkutatásban ez idáig kevés ismerettel rendelkezünk. Ennek okát feltehetően abban kell keresnünk, hogy a participáció e formája az ifjúságnak csak egy igen szűk rétegére jellemző, továbbá hazánkban dominánsabb megoldandó problémát képez a fiatalok döntő részének politikai apátiája, ennek okainak és lehetséges kimeneteinek a feltárása (Szabó–Örkény 1998; Gázsó–Szabó 2002; Bauer–Szabó 2005, 2009; Székely 2014). A pártaktivista fiatalok és szocializációjuk megismerése ugyanakkor fontos kiegészítésként szolgálhat e kutatások számára, rávilágíthat olyan tényezőkre, amelyeket a vizsgálódásuk során eddig nem vagy nem kellőképpen vettek figyelembe.

A politikai participáció elméleti modelljei rendszerint kizárólag egyetlen aspektusból közelítenek a részvétel mechanizmusához, ez alól kivételt jelent Bert Klandermans és Dirk Oegema (1987) modellje, amely mind a mozgósító szervezetek, mind a mozgósított egyének szemszögéből igyekszik végiggondolni a bevonódás folyamatát. Fontos megjegyezni, hogy a szerzők e koncepciót nem a pártpolitikai jellegű részvételre, hanem a társadalmi mozgalmak által szervezett konkrét akciókban való közreműködésre vonatkozóan dolgozták ki, ugyanakkor elméletük számos olyan megfontolást tartalmaz, amelyek révén bizonyos kiegészítésekkel és szocializációs aspektusok bevonásával alkalmasnak bizonyul a pártpolitikai aktivizmus előfeltételeinek elemzésére is.

1. táblázat

A mobilizáció négylépcsős modellje Klandermans és Oegema alapján

A mobilizáció lépései		A bevonódás lépései
1.	A mobilizációs potenciál kialakítása	A potenciálisan mobilizálható csoport részévé válás
2.	A mozgósítási hálózat kialakítása és aktivizálása	A mozgósítás célcsoportjába kerülés
3.	A részvétel iránti motivációk erősítése	Motiválttá válás
4.	A részvételi akadályok elhárítása	A részvételt akadályozó tényezők átlépése

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2013; 2015; 2019. N=800. Saját számítás.

A szerzők négy lépést különítenek el mind a mobilizáció, mind a résztvevővé válás folyamatában, amelyek mindegyikének teljesülnie kell a részvétel megvalósulásához. Az első lépést a szervezetek oldaláról a mobilizációs potenciál kialakítása, míg az egyének oldaláról a mobilizációs potenciálba való beletartozás adja. A mobilizációs potenciál azon személyek körét jelenti, akik támogatják a mozgósító szervezet céljait és/vagy eszközeit. E lépés előfeltételezi, hogy ezek az emberek már valamilyen módon tudomást szereztek a szervezet működéséről és céljairól, amelyekkel kapcsolatosan pozitív véleményt alakítottak ki. Ezen aspektus vizsgálata különösen fontos

hazánkban, ahol a nyugat-európai gyakorlattal szemben a politikai jellegű ifjúsági csoportosulások nem lehetnek jelen a köz- és a felsőoktatási intézményekben, továbbá számos településen a pártok és különösen az ifjúsági szervezeteik egyáltalán nem rendelkeznek helyi szervezettel, következésképpen a fiataloknak nincs lehetőségük e szervezetekkel és az általuk szervezett rendezvényekkel való találkozásra, ami már ezen a ponton ellehetetlenítheti a potenciális résztvevővé válásukat (Oross–Szabó 2019, 35). Ezt a deficitet azonban a külföldi kutatások tanulságai alapján ellensúlyozhatják a családi és a kortársi szocializáció folyamatai.

A szervezet ismerete és pozitív értékelése ugyanakkor még korántsem elegendő feltétele a részvételnek, ehhez szükség van mozgósító hálózatra is, vagyis olyan aktorokra, akik felkeresik és felkérlik a potenciális támogatókat a közreműködésre. A szerzők megközelítésében mindez azt is implikálja, hogy a mozgósítás sikertelen lesz azon személyek esetében, akik a mobilizációs potenciálon kívül esnek, vagyis korábban nem kerültek kapcsolatba a szervezettel vagy nem alakult ki bennük szimpátia vele szemben.

A következő két lépés a motiválás és a motiválttá válás, valamint az akadályok leküzdésének a folyamata. A szervezeteknek nem elegendő pusztán felkérni az egyéneket, hanem meg is kell őket győzniük a részvételük fontosságáról és hasznosságáról. Ez a lépés bizonyos értelemben összefügg az utolsó, akadályok semlegesítésére vonatkozó lépéssel, ugyanis kellő motiváltság esetén számos részvétel elé gördülő akadály kiiktatható. Klandermans és Oegema ez utóbbiak alatt az akció-orientált megközelítésükből következően csak az olyan nem várt eseményeket értik, amelyek az adott napon meghiúsíthatják a közreműködést, mint például egy már korábban leszervezett program, rossz időjárás vagy megbetegedés. Ezek körét a pártpolitikai részvétel esetében érdemes kibővíteni. Sydney Verba és munkatársai (2018) részletesen foglalkoztak a részvételt megakadályozó tényezőkkel és munkájukban a távolmaradás három ideáltipikus forgatókönyvét vázolták fel. E szerint az egyének vagy azért nem vesznek részt a politikai cselekvésben, mert nem akarnak, vagy azért, mert nem tudnak, vagy pedig azért, mert senki nem kérte őket fel a részvételre. Az első esetben a pszichológiai motívumok – mint például az érdeklődés, az érintettség és a részvétel eredményességében való hit – hiányára, míg a másodikban az erőforrások – mint például az idő, a pénz és az adekvát képességek – hiányára kerül a hangsúly. Belátható, hogy mind a kettő elengedhetetlen feltétele a részvételnek. A megfelelő erőforrások birtoklása még korántsem garantálja a politikai életben való részvételi hajlandóság meglétét, és fordítva, az egyén hiába érdekelt egy adott ügyben, ha nincsenek megfelelő kapacitásai annak befolyásolására. Ezeket szükséges, hogy a mozgósító szervezetek valamilyen módon kiigazítsák.

A harmadik, a mobilizációs dimenzió megfeleltethető a Klandermans-Oemega modell második lépcsőjének, ugyanakkor a szerzők szerint, ez se nem szükséges, se nem elégséges feltétele a részvételnek. Egyfelől az egyének akár felkérés nélkül is csatlakozhatnak, másfelől pedig a felkérésre mondhatnak nemet is. A felkérés

aktusa ugyanakkor fontos indikátora lehet annak, hogy a mobilizációs csatornák mennyire elérhetők az egyének számára. Verba és szerzőtársai hipotézise szerint a mobilizáció elsősorban a cselekvésre eleve hajlandó személyeknél működik a részvétel katalizátoraként, vagyis nagyobb eséllyel fog csatlakozni a felkérésre az személy, akit a szocializációja nyitottá tett a politikai cselekvésre, mint az, akinél hiányoznak a cselekvésre predisponáló szocializációs tapasztalatok. Ebben az értelemben a szocializáció elengedhetetlen szerepet tölt be a részvétel pszichológiai alapjainak megteremtésében (akar/nem akar dimenzió) (Verba et al. 2018, 50).

Az Aktív Fiatalok Magyarországon, 2019 kutatás kérdőíve számos olyan kérdést foglalt magában, amelyekkel e kiegészített részvételi modell egyes lépcsőfokai, ha nem is teljeskörűen, de viszonylag kielégítően elemezhetőek a nappali tagozatos hallgatók körében. A kutatás emellett egyedülálló módon egyaránt vizsgálta a pártokban és a pártifjúsági szervezetekben formális tagsággal rendelkező hallgatók jellemzőit és azokat is, akik bár tagsággal nem feltétlenül rendelkeznek, de a kérdezést megelőző egy év során részt vettek valamely párt munkájában vagy tevékenységében. E két részvételi forma az elköteleződés különböző – erősebb és gyengébb – szintjeit jeleníti meg, adataink alapján azonban nem célszerű e két csoportot külön vizsgálni, miképpen megállapítható, hogy a párt- és a pártifjúsági szervezet tagoknak közel harminc százaléka egyáltalán nem vett részt pártpolitikai rendezvényen vagy tevékenységben a kérdezést megelőző 12 hónap során, a párttevékenységben közreműködő hallgatóknak viszont csak kicsivel több mint harmada kötődik formálisan is pártpolitikai szervezethez. Az egyes szegmensek kiszűrésével fontos információkat vehetünk a pártpolitikai részvételre hajlamosító szocializációs tényezők vonatkozásában, ebből kifolyólag az elemzésben a pártaktivista hallgatók alatt egyaránt értem a szervezeti tagsággal rendelkező és a nem rendelkező, de pártpolitikailag aktív egyetemista és főiskolás fiatalokat. E két csoport együttesen a teljes minta 5,1 százalékát adja, amiből arra következtethetünk, hogy a pártpolitikailag aktív magyar fiatalok egy jelentős része a nappali tagozatos hallgatók közül kerül ki.

A vizsgálat során egy- és kétváltozós elemzéseket alkalmaztam,⁵⁸ a pártpolitikai részvételt befolyásoló tényezők beazonosításához és egymáshoz viszonyított hatásának feltárásához pedig binomiális logisztikus regresszió analízist végeztem.⁵⁹ Ahhoz, hogy ezek később pontosan értelmezhetőek legyenek, a fejezet hátralévő részében az elemzés során felhasznált változócsoportokat mutatom be. Az egyes változókat és a hozzájuk tartozó kérdőívbeli kérdéseket pedig táblázatos formában közlöm.

58 Az alacsony elemszám miatt a khi-négyzet próbát a szokásosnál megengedőbb feltétellel alkalmaztam. Ez alapján az összes cella maximum 20 százalékában lehet az elvárt gyakoriság száma kevesebb, mint 5.

59 A logisztikus regresszió elemzés enter módszerrel történt. A binomiális logisztikus regresszió erényeként említendő, hogy mind metrikus, mind nem metrikus független változók használatát megengedi, továbbá nem kívánja meg a varianciahomogenitás teljesülését és nem törődik a modell változóinak eloszlásával sem, ezért a lineáris regressziónál vagy a diszkriminanciaelemzésnél szélesebb körben alkalmazható.

A vizsgált változók

1. *Mobilizáció és mobilizációs potenciál.* Az elemzés első részében alkalmazott változók a mobilizáció és a mobilizációs potenciál kérdését járják körül. Az elméleti modell alapján a mobilizációs potenciál kialakulásának fontos feltétele a szervezetek láthatósága, ismertsége, mert csak ennek teljesülése mellett tudnak az egyének valamilyen, akár pozitív, akár negatív véleményt kialakítani velük kapcsolatban. Az Aktív Fiatalok Magyarországon 2019 kutatás adatai alapján nem tudjuk megmondani, hogy a megkérdezett fiatalok mennyire ismerik a pártok és az ifjúsági szervezeteik működését, feltehetően az előbbiekről jóval több információjuk van, mint az utóbbiakról. Ugyanakkor az alapján, hogy meg tudják-e ítélni vagy sem a működésüket, már némi képet alkothatunk arról, hogy mennyire láthatóak számukra e szervezetek. A mobilizáció szintje, vagyis hogy a pártok és az ifjúsági szervezeteik mennyire szólítják meg és ösztönzik részvételre a hallgatókat, illetve a csatlakozással járó felkérések száma szintén segít a potenciálisan mobilizálható csoport nagyságának a felmérésében. Annak a vizsgálata pedig, hogy a ténylegesen résztvevők mekkora szegmense működik felkérés alapján közre a szervezetekben, megmutatja, hogy a pártpolitikai mobilizációnak mennyire kiterjedt szerepe van a részvételben.

A 15–29 éves korosztályt vizsgáló, Magyar Ifjúság Kutatás 2016 eredményei tükrében mindemellett arra is választ adhatunk, hogy az ifjúságon belül a hallgatók hogyan látják a pártpolitika szereplőit és mennyire érzékelik őket nyitottnak a fiatalok véleményei iránt.

Változócsoportok	Változó neve	Kérdés a kérdőívben
Mobilizáció	Pártpolitikai mobilizáció (összevont változó)	Megkeresett-e párt/pártifjúsági szervezet azzal a szándékkal, hogy csatlakozz hozzá? (nem; igen, és pedig...)
Mobilizációs potenciál	A pártifjúsági szervezetek megítélése	Véleményed szerint mennyire töltene be a hazai pártok ifjúsági szervezetei fontos szerepet a fiatalok érdekeinek kifejezésében és képviseletében? (11 fokú skála, ahol 0=egyáltalán nem; 10=teljes mértékben)
	A politikai szereplőkbe vetett bizalom	Mennyire bízik Ön a politikusokban? (egyáltalán nem; inkább nem; inkább igen; teljes mértékben) (Magyar Ifjúság Kutatás 2016)
	A döntésekbe való bebeszólás lehetőségének megítélése	Mennyi lehetőségük van a fiataloknak bebeszólni a helyi ügyekbe? Mennyi lehetőségük van a fiataloknak bebeszólni az országos ügyekbe? (egyáltalán nincs lehetőségük; inkább nincs lehetőségük; is-is; inkább van lehetőségük; nagyon nagy lehetőségük van) (Magyar Ifjúság Kutatás 2016)
	Példaértékű személyek	Kérem, mondja meg, hogy van-e Önnek példaképe, és ha igen, ki az? (családtag; barát; celeb; művész; politikus; történelmi személyiség; sportoló; tanár; üzletember) (Magyar Ifjúság Kutatás 2016)

2. *Politikai attitűdök és részvétel.* Az elemzés következő részében a politikával kapcsolatos attitűdök és a különböző részvételi formákban kifejtett aktivitás vizsgálatára kerül sor. Ezekben a dimenziókban a nemzetközi kutatások azon központi kérdését vesszük szemügyre, hogy a pártaktivista hallgatók milyen változók mentén különböznek a hallgatói társadalom többi részétől, és mekkorák ezek a különbségek.

Változócsoportok	Változó neve	Kérdés a kérdőívben
Attitűdök	Ideológiai orientáció	Kérlek jellemez magad az alábbi tulajdonságpárok segítségével: baloldali-jobboldali; liberális-konzervatív; mérsékelt-radikális (7 fokú skála)
	Pártpreferencia	Melyik párt listájára szavaznál?
	Politika iránti érdeklődés	Mennyire érdekel téged a politika? (5 fokú skála, ahol 1=egyáltalán nem érdekel, 5=nagyon érdekel)
	A politika percepciója	Mi az az első (egyetlen) szó, ami eszedbe jut erről a kifejezésről: politika?
	Közéleti, társadalmi problémák iránti érdeklődés	Mennyire érdekelnek téged a közéleti kérdések, társadalmi ügyek, problémák? (5 fokú skála, ahol 1=egyáltalán nem érdekel, 5=nagyon érdekel)
	Demokráciával való elégedettség	Mennyire vagy elégedett a demokrácia működésével az országban? (4 fokú skála, ahol 1=egyáltalán nem vagyok elégedett, 4=teljes mértékben elégedett vagyok)
	Az ország jelenlegi politikai, gazdasági, társadalmi helyzetével való elégedettség	Mennyire értesz egyet a következő állítással: 'A mai magyar politikai, gazdasági, társadalmi helyzet megfelel a várakozásaimnak.' (5 fokú skála, ahol 1=egyáltalán nem értek egyet, 5=teljes mértékben értek egyet)
Részvétel	Pártpolitikai aktivizmus (összevont változó)	Kötődsz-e (tagja/aktivistája vagy-e) politikai pártnak/párt ifjúsági szervezetének? Az elmúlt 12 hónapban tevékenykedtél-e politikai pártban? <i>nem/igen</i>
	Online részvétel	Hány darab online részvétele volt az elmúlt 12 hónapban?
	Offline részvétel	Hány darab offline részvétele volt az elmúlt 12 hónapban?
	Szervezeti tagság	Hány szervezethez kötődik?

3. *Szocio-demográfiai karakter és szocializáció.* Végül, a harmadik részben azokat a szociodemográfiai változókat és szocializációs mechanizmusokat vizsgáljuk meg, különös tekintettel a nemi, a családi és a kortársi szocializáció hatásaira, amelyeknek feltehetően domináns szerepe van a pártpolitikai cselekvésre való nyitottság vagy az attól való elzárkózás kialakulásában, és ezen keresztül a mozgósításra adott válaszbán is.

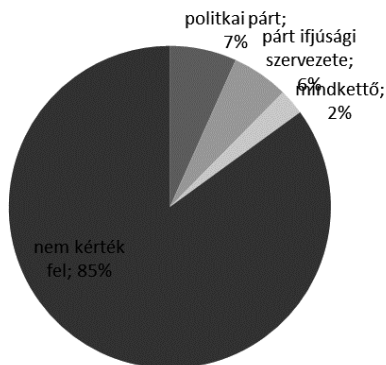
Változócsoportok	Változó neve	Kérdés a kérdőívben
Szociodemográfiai adatok	Nem	A kért neme
	Településtípus	Allandó lakhely (Budapest; megyei jogú város; egyéb város; község; külföld)
	Szubjektív jövedelemérzet	Hogyan jellemeznéd az anyagi helyzetedet? (nélkülözések között élek; hónapról-hónapra anyagi gondjaim vannak; éppen hogy kijövök a jövedelmemből; a pénzem okos beosztásával jól kijövök; gondok nélkül élek)
	Szülők iskolai végzettsége	Mi az édesapád/nevelőapád, illetve édesanyád/nevelőanyád legmagasabb befejezett iskolai végzettsége? (legfeljebb 8 osztály; szakképzett; érettségizett; diplomás)
	Képzési szint	Milyen szinten tanulsz jelenleg? (alapképzés; osztatlan képzés; mesterképzés; PhD/Dla)
	Képzési terület	A fő szakod milyen képzési területhez tartozik?
Szocializáció	Politikai tárgyú családi kommunikáció	Milyen gyakran szoktál családdal közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról beszélgetni? (soha; alkalmanként; rendszeresen)
	Politikai tárgyú baráti kommunikáció	Milyen gyakran szoktál barátaiddal közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról beszélgetni? (soha; alkalmanként; rendszeresen)
	Politikai tárgyú családi kommunikáció a középiskolás évek alatt	Középiskolás korodban, otthon a családban milyen gyakran beszélgettetek közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról? (soha; alkalmanként; rendszeresen)
	Politikai tárgyú baráti kommunikáció a középiskolás évek alatt	Középiskolás korodban, az akkori barátaiddal milyen gyakran beszélgettetek közéleti kérdésekről, társadalmi problémákról? (soha; alkalmanként; rendszeresen)
	Politikai nézeteket meghatározó esemény	Volt-e olyan esemény, történés (akármilyen jellegű), amely alapvetően határozta meg a jelenlegi politikai nézeteidet? (jelenlegi politikai nézeteim nem egy esemény hatására alakultak ki; volt, és pedig...)

EREDMÉNYEK

Az Aktív Fiatalok Magyarországon 2019 kutatás adatai a politikai pártok és ifjúsági szervezeteik gyenge mozgósítási hajlandóságát és képességét tükrözik. A kutatás nemcsak arra volt kíváncsi, hogy a pártszervezetek mennyire ösztönzik a nappali tagozatos egyetemista és főiskolás hallgatókat a bennük való részvételre, hanem arra is, hogy mely pártok fektetnek hangsúlyt a fiatalok mobilizálására. A kapott válaszok alapján a hallgatóknak eddigi élete során mindössze 15 százalékát kereste fel párt vagy annak ifjúsági szervezete azzal a szándékkal, hogy csatlakozzon hozzá (3. ábra). A mintabeli arányukhoz képest a felkért fiatalok között enyhén felülreprezentáltak a budapestiek, a férfiak, valamint a pedagógus-, a társadalomtudományi és a jogtudományi képzést folytató hallgatók. A felkérések pontos számát nem tudjuk megmondani, az azonban biztosan tudható, hogy valamivel magasabb a felkért fiatalok számánál, minthogy azok a hallgatók, akik meg is neveztek az őket megszólító pártot, sok esetben több párt megkereséséről is számot adtak. Ez alapján a pártok közül a három dobogós helyet a Fidesz, a Jobbik és az új politikai erő, a Momentum mozgalom foglalja el, s szintén ez a sorrend mutatható ki a pártifjúsági szervezetek esetében is. A fiatalok megkeresésében élen jár a Fidelitas, a második helyen a Jobbik Ifjúsági Tagozat szerepel, őt követi a Momentum TizenX, a Societas – Baloldali Ifjúsági Mozgalom, valamint az LMP ifjúsági szervezete, a Lehet Más a Jövő (3. táblázat).

3. ábra

Megkeresett-e az alábbi szervezetek közül valamelyik azzal a szándékkal, hogy csatlakozz hozzá?
(százalékos megoszlás)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019. N=800. Saját számítás.

2. táblázat

A fiatalokat mobilizáló pártok és pártifjúsági szervezetek sorrendje a felkérések száma alapján

Politikai párt		Pártifjúsági szervezet	
Fidesz	27	Fidelitas	25
Jobbik	20	Jobbik IT	17
Momentum	10	Momentum TizenX	5
MSZP	6	Societas	3
DK	6	Lehet Más a Jövő	2
LMP	5		
P	3		
KDNP	3		
MKKP	2		

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019. Saját számítás.

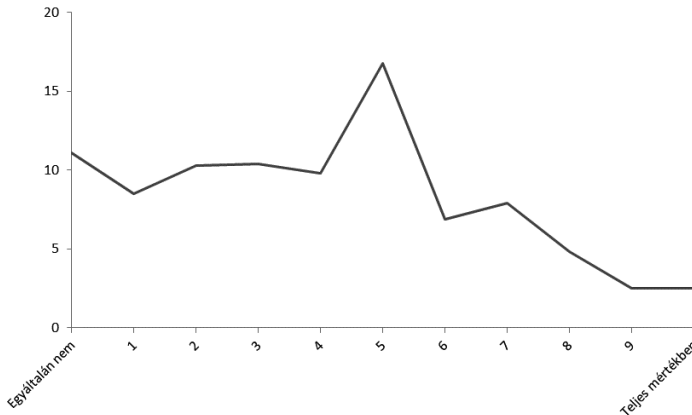
A pártok mobilizációs tevékenysége első látásra kevésbé tűnik eredményesnek, a megkeresett fiataloknak csak mintegy 7,4 százalékánál járt csatlakozással a felkérés. A pártifjúsági szervezetek valamivel sikeresebbek voltak ebben a tekintetben (9 százalék), mint az anyapártjaik (2,6 százalék). Ennek ellenére nem szabad alábecsülni a mozgósítás erejét, miképpen megállapítható, hogy a pártszervezetekhez kötődő fiataloknak pontosan fele felkérésre csatlakozott, a formálisan nem kötődő, de az elmúlt 12 hónapban politikai pártban tevékenykedő fiataloknak pedig több mint felét, 53 százalékát kérte fel párt vagy annak ifjúsági szervezete a részvételre. Ezek az eredmények alátámasztani látszanak Verba és szerzőtársai (2018) arra vonatkozó hipotézisét, hogy a mobilizáció elsősorban a cselekvésre eleve nyitott fiataloknál működik a részvétel katalizátoraként.

A hallgatók véleményei a pártifjúsági szervezetek gyenge láthatóságáról árulkodnak. Arra kérdésre, hogy e szervezetek mennyire képviselik hatékonyan a fiatal korosztály érdekeit, a hallgatóknak közel tíz százaléka nem tudott választ adni, több mint harmaduk pedig középső értékeket jelölt, amely arra utal, hogy a fiatalok kevésbé ismerik az ifjúsági szervezeteket, nem rendelkeznek elegendő információval róluk ahhoz, hogy meg tudják ítélni a működésüket (4. ábra). A nem válaszoló hallgatók között meglepő módon nem a községekben élők, hanem a fővárosiak voltak többségben. Legnagyobb arányban a megyei jogú városokban és a községekben élő hallgatók adtak érdemi és elsősorban negatív jellegű választ a kérdésre. Érdekes jelenség, hogy az ifjúsági szervezetek tagjainak közel fele szerint sem töltenek be igazán fontos szerepet a pártifjúsági szervezetek a fiatalok érdekartikulációjában.

4. ábra

Véleményed szerint mennyire töltnek be a hazai pártok ifjúsági szervezetei fontos szerepet a fiatalok érdekeinek kifejezésében és képviseletében?

(százalékos megoszlás az összes válaszadó körében)

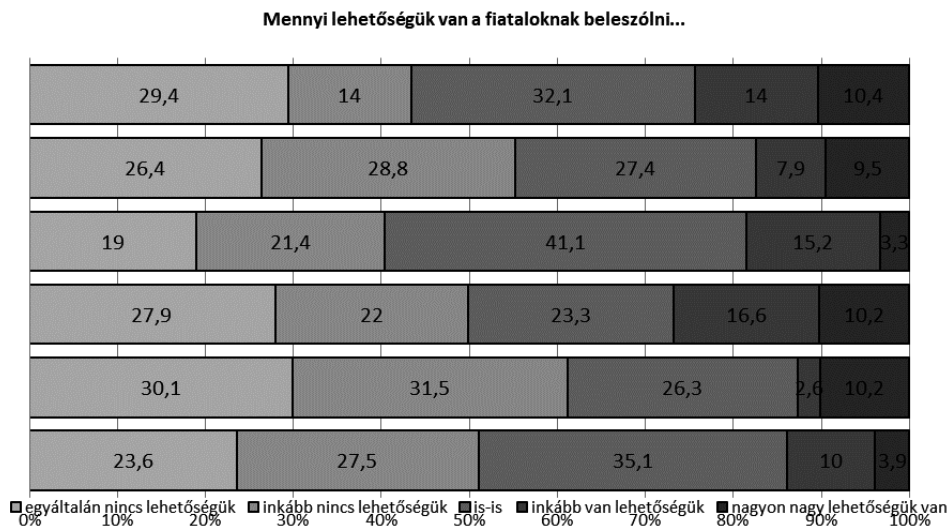

Forrás: Aktív Fiatalok 2019. N=800. Saját számítás.

A pártszervezetek oldaláról a láthatóság és a mobilizáció mellett a harmadik fontos lépcsőfok a motiválás, vagyis a fiatalok részvételben való érdekelttségének a kialakítása. Ahogyan azt Raymond Hudon és Benoît-Paul Hébert (1999) megfogalmazta, a fiatalok – és persze nemcsak ők – akkor vesznek részt a politikában, amikor az figyelembe veszi az érdekeiket, illetve azért, hogy figyelembe vegye azokat. Bár az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás 2019-es hulláma nem vizsgálta azt a kérdést, hogy a nappali tagozatos hallgatók mennyire tartják a politikai folyamatokat általuk befolyásolhatónak, a négyévente megismételt *Ifjúság* kutatássorozat adatai alapján joggal feltételezhetjük, hogy a pártpolitikai mobilizáció hiánya mellett a participáció elmaradásában annak is meghatározó szerepe van, hogy sok fiatal egyáltalán nem látja értelmét a politikába való bekapcsolódásnak. A 15–29 éves korosztálynak 74-78 százaléka véli úgy, hogy sem a helyi, sem az országos politika szereplőit nem érdekli a fiatalok véleménye (Oross 2013, 307). Ennek ismeretében egyáltalán nem meglepő, hogy túlnyomó többségük szerint a fiatalok semmilyen befolyással nem rendelkeznek a helyi és az országos szintű ügyek alakulására. A Magyar Ifjúság Kutatás 2016 eredményei szerint az alapképzésben résztvevő hallgatóknak mintegy 43 és 50 százaléka, a mesterképzésben résztvevőknek 55 és 62 százaléka, míg az osztatlan képzésben résztvevőknek 40 és 51 százaléka gondolja azt, hogy a fiataloknak egyáltalán nem, vagy csak korlátozottan van ráhatása a helyi és az országos szintű politikára (5. ábra). A demokratikus intézményrendszer szereplői közül a politikusokkal szemben a leginkább bizalmatlanok a hallgatók (6. ábra) és őket tartják a legkevésbé példaértékűnek a számukra felkínált különböző személyek közül (2. táblázat). Mindezen eredmények szintén magyarázatul szolgálnak a pártpolitikai szervezetekben való alacsony részvé-

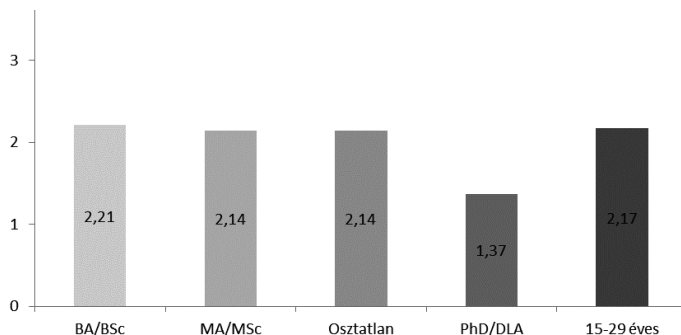
teli hajlandóságukra. Mint ahogyan korábban láthattuk, Magyarországon elsősorban a politikai karrier-orientáltakat vonzzák a pártok (Bruter–Harrison 2009a; 2009b), a fiatalok közül ugyanakkor csak kevesen vágnak ilyen karrierrútra, a többség számára a hivatásszerű politizálás presztízse továbbra is változatlanul alacsonynak bizonyul.

5. ábra A döntésekbe való beleszólás lehetőségének megítélése (százalékos megoszlás az összes válaszadó körében)

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2016. N1=249 N2=118 N3=518. Saját számítás.

6. ábra A politikai szereplőkbe vetett bizalom (1-től 4-ig terjedő skála átlagai az érvényes választ adók körében: 1=egyáltalán nem bízunk, 4=teljes mértékben bízunk)

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2016. N1=249 N2=118 N3=518 N4=11. Saját számítás.

3. táblázat

Példaértékű személyek az alap-, a mester- és az osztatlan képzésen tanulók számára

(százalékos megoszlás)

	BA/BSc	MA/MSc	Osztatlan
családtag	11,2	11,4	8,1
sportoló	7,5	8	4,9
művész	4,3	4,5	3,7
tanár	3,9	2,5	2,9
történelmi személy	2,8	1,7	2,5
barát	2,6	3,8	2
üzletember	2,5	2,2	1,2
celeb	2,2	0,8	1,5
politikus	1,8	0	0,4

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2016. N1=249 N2=118 N3=518. Saját számítás

A megvalósult pártpolitikai részvételt vizsgálva az Aktív Fiatalok Magyarországon 2019 adatai alapján megállapítható, hogy a mintabeli arányukhoz képest a nappali tagozatos, pártpolitikailag aktív hallgatók között felülreprezentáltak a városi és a fővárosi állandó lakhellyel rendelkezők, az alap- és az osztatlan képzésben résztvevők, valamint a tanulmányaikat gazdaságtudományi, jogi és bölcsészettudományi szakokon folytató hallgatók.

A pártválasztást illetően több mint harmaduk Fidesz szavazó, őket szorosan követik a Momentum választói, míg a harmadik helyen a Magyar Kétfarkú Kutya Párt szimpatizánsai szerepelnek. Tőlük jelentősen lemaradva és a negyedik helyet megosztva a Jobbik és az LMP hívei következnek, az MSZP és a DK szimpatizánsai pedig a legkevesebben vannak közöttük. A mobilizációnál tapasztalt párt-sorrenddel szemben itt tehát kiszorult a dobogós pozíciókból a Jobbik és helyébe lépett a Momentum, valamint a fiatalok mobilizálásában – adataink alapján – korántsem aktív Kétfarkú Kutya Párt. A bal-jobb ideológiai orientációt mérő skála mentén a pártaktivista hallgatók közel egyenlő arányban oszlanak meg a bal, a közép és a jobboldali mezőben, s nem különböznek szignifikánsan a hallgatói társadalom többi részétől. Hozzájuk képest valamivel kisebb arányban helyezték magukat középre és nagyobb arányban választottak szélsőbb értékeket, különösen jellemző volt ez a Fidesz-szimpatizáns hallgatókra. Ugyanez megállapítható a liberális-konzervatív tengely mentén, míg mérsékelt-radikális értékorientációs dimenzióban éppen fordítva, a középső értéket választók aránya volt a magasabb és a szélső értékeket választóké a kisebb, ugyanakkor elmondható, hogy a pártaktivista fiatalok jóval radikálisabbnak bizonyulnak a nem pártaktivista társaiknál (4. táblázat).

4. táblázat

Ideológiai orientáció a bal-jobboldali, liberális-konzervatív, valamint a mérsékelt-radikális skálán

(1-től 7-ig terjedő skála átlagai)

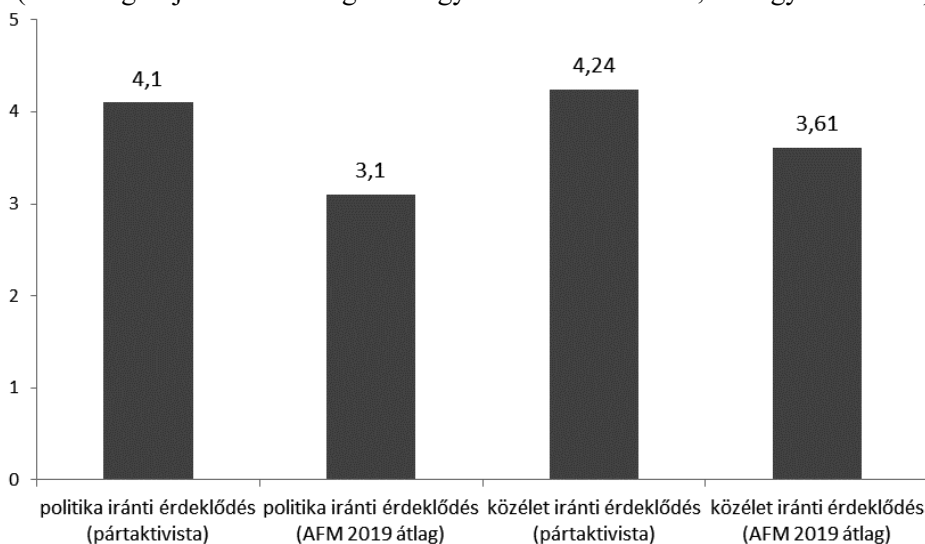
	Pártaktivista	Nem pártaktivista	AFM 2019
baloldali-jobboldali	4,2	4	4
liberális-konzervatív	3,9	3,5	3,5
mérsékelt-radikális	3,8	3,3	3,3

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019. N1=41 N2=759 N3=800. Saját számítás.

7. ábra

Mennyire érdekel a politika? Mennyire érdekelnek a közéleti, társadalmi problémák?

(1-től 5-ig terjedő skála átlagai: 1=egyáltalán nem érdekel, 5=nagyon érdekel)

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019. N1=41 N2=800. Saját számítás

Vizsgálódásunk szempontjából fontos adat, hogy a pártpolitikailag aktív hallgatók politika és társadalmi problémák iránti érdeklődése egyértelműen átlagon felüli (7. ábra), továbbá kimagasló online és különösen kimagasló offline politikai részvétellel rendelkeznek. Míg a nem pártaktivista fiatalok átlagosan csak egyféle offline és másfél online politikai tevékenységet végeztek az elmúlt 12 hónapban, addig a pártaktivistáknak több mint öt offline és közel három online részvétele volt (4. táblázat). Különösen erős kapcsolat mutatkozott az olyan tevékenységekkel, amelyek a pártszervezetekhez kötődnek, mint például az aláírásgyűjtés, a pártpolitikai szereplőkkel való kapcsolatfelvétel és a kampánymunka.

A magas szintű politikai affinitás és involváltság, valamint a politikai szereplőkkel való kapcsolat megléte ugyanakkor nem eredményezi a politika világának sokkal kedvezőbb megítélését. A pártaktivisták politikával kapcsolatos asszociációi kellőképp hasonlítanak a hallgatói társadalom többi részének asszociációihoz. Az ő válaszaikban is a „korrupció” szó dominál és viszonylag sokan említettek a politika átláthatatlanságára utaló olyan szavakat, mint a „zavaros” vagy „fejvesztett”. Annyi azonban megállapítható, hogy a nem pártaktivista társaikhoz képest valamivel nagyobb arányban kaptak helyet a „hatalom” és az „érdek”, illetve kisebb arányban a „hazugság” és a „csalás” szavak a politikára vonatkozó saját értelmezésükben. A demokráciával és a fennálló társadalmi viszonyokkal való elégedettség tekintetében a pártaktivista hallgatók válaszai ugyancsak a többség véleményeit követik. Döntő részük elégedetlennek bizonyul mind a magyar demokráciával (61 százalék), mind a jelenlegi magyar politikai, gazdasági és társadalmi helyzettel (63 százalék).

5. táblázat

Offline és online részvétel az elmúlt 12 hónapban, szervezeti kötődés (fő)

Hány darab offline részvétele volt az elmúlt 12 hónapban		Hány darab online részvétele volt az elmúlt 12 hónapban		Hány szervezethez kötődik	
Egy sem	1	Egy sem	4	Egy sem	9
Egy	2	Egy	7	Egy	7
Kettő vagy három	10	Kettő vagy három	17	Kettő vagy három	18
Háromnál több	28	Háromnál több	13	Háromnál több	7
Pártaktivista csoport átlaga	5,2	Pártaktivista csoport átlaga	2,8	Pártaktivista csoport átlaga	2,1
Nem pártaktivista csoport átlaga	1,24	Nem pártaktivista csoport átlaga	1,5	Nem pártaktivista csoport átlaga	1,1

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2019. N=41. Saját számítás.

Az Aktív Fiatalok Magyarországon, 2019 adatai megerősítik a korábbi, nemzetközi kutatások nemi sajátosságra vonatkozó eredményeit. A pártaktivista hallgatók körében is jelentősen többen – közel kétszer annyian – vannak a férfiak (66 százalék) mint a nők (34 százalék). A szociokulturális változók közül azonban sem a szülők iskolai végzettsége, sem a kérdezett szubjektív jövedelemérzete nem mutatott szignifikáns összefüggést a pártpolitikai részvétellel. Ez alapján úgy tűnik, hogy a hallgatók körében kevésbé érvényesül a megelőző nagymintás ifjúságkutatások által a hagyományos részvétel vonatkozásában megállapított társadalmi lejtő (Gazsó–Szabó 2002; Bauer–Szabó 2005, 2009; Szabó–Oross 2012). A társadalmi struktúra különböző rétegeibe tartozó hallgatók hasonló hajlandóságot mutatnak a pártpolitikai cselekvésre. Ezt a következtetést azonban árnyalja a társadalmi összetételük. A nappali tagozatos főiskolások és egyetemisták között relatív túlsúlyban

vannak az előnyös anyagi helyzetűek és azok a fiatalok, akiknek legalább az egyik szülője diplomás (59 százalék) (Szabó 2019b, 14–16). Alighanem ez a sajátosság tükröződik a fenti eredményben.

A pártpolitikai részvételt befolyásoló szocializációs tényezők beazonosításához és egymáshoz viszonyított hatásának feltárásához az elemzés során binomiális logisztikus regressziót alkalmaztam, amelyben a kimeneti változót a kétértékű pártpolitikai aktivizmus változó adta, míg a független változókat a kérdezett nemére, állandó lakhelyére, serdülőkori és későbbi politikai szocializációs tapasztalataira, illetőleg pártpolitikai mobilizációjára vonatkozó kérdések alkották. Az alábbi regressziós táblázat a magyarázó változókat, a hozzájuk tartozó B értékeket, esélyhányadosokat, erőssrendjük bemutatására szolgáló standardizált regressziós együtthatókat, valamint a modell magyarázóerejét foglalja össze.⁶⁰

6. táblázat

A pártpolitikai aktivizmus előfeltételei: a binomiális logisztikus regresszió elemzés eredményei

változó neve	B	Sig.	Exp(B)	β_{YX}
nem	-0,303	0,44	0,739	-0,047
településtípus	0,162	0,38	1,175	0,053
pártpolitikai mobilizáció	1,882	0,00	6,566	0,209
politikai tárgyú családi kommunikáció rendszeressége	1,333	0,00	3,794	0,246
politikai tárgyú családi kommunikáció rendszeressége a középiskolás évek alatt	-0,110	0,78	0,896	-0,021
politikai tárgyú baráti kommunikáció rendszeressége	-0,287	0,45	0,751	-0,057
politikai tárgyú baráti kommunikáció rendszeressége a középiskolás évek alatt	0,605	0,05	1,831	0,131
politikai nézeteket meghatározó esemény	0,792	0,04	2,208	0,112
A modell magyarázó ereje: R_L^2	0,229			

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2019. N=707; Saját számítás.

60 Az SPSS által felkínált két mutató (COX-SNELL és NAGELKARKE-féle R^2) helyett – Székelyi Mária és Barna Ildikó szerzőpáros álláspontja szerint – célszerűbb R_L^2 statisztikát alkalmazni, ezért ezt vettem figyelembe. R_L^2 azt fejezi ki, hogy a független változók bevonása a modellbe milyen mértékben csökkenti a $-2LL(0)$ ($D0$) értékét (Székelyi – Barna 2002: 392). E mérőszám alapján a modell magyarázóereje 22,9 százalék, ami megnyugtatóan magas. A standardizált regressziós együttható létrehozása a $\beta_{YX} = \frac{B_{YX} \cdot s_{X \cdot R}}{s_{\logit(\hat{Y})}}$ képlet alapján történt, ahol β_{YX} a független változó B értékét, az $s_{X \cdot R}$ a független változó szórását, R a modell illeszkedését jelző OLS R-t, az $s_{\logit(\hat{Y})}$ pedig a logisztikus regresszió függő változójának szórását jelöli.

Az adatokon végig tekintve az első meglepő eredmény a nemmel való kapcsolat hiánya, amely arra enged következtetni, hogy a nemi szocializációs különbségek ereje más mechanizmusok hatásaihoz képest marginális a hallgatók körében. A modell alapján úgy tűnik, hogy a pártpolitikai aktivizmushoz vezető hatások mindenképp a pártokhoz, a családhoz, a személyes élményekhez és a kortárscsoporthoz kapcsolódnak. Ezek közül is messze kiemelkedik a pártok mobilizációjának a szerepe. Azok között, akiket felkértek a pártok a bennük való részvételre több mint hatszor nagyobb eséllyel bukkannak pártaktivista hallgatóra, mint azok között, akiket ilyen célból nem szólítottak meg. A politikai tárgyú családi beszélgetések érzékenyítő és részvételre orientáló hatása régóta ismeretes a szakirodalomban és a magyarázó modellben is visszaköszön. A többi független változó kontroll alatt tartása mellett a családi politikai kommunikáció rendszerességével egyértelműen nő a pártpolitikai aktivizmus esélye. A standardizált regressziós együttható arra is felhívja a figyelmet, hogy a család még egy kicsivel erősebb hatást is gyakorol, mint a mobilizáció. E kettő tényezőnél valamivel gyengébben ugyan, de a családon kívül szerzett tapasztalatok is közrejátszanak a pártpolitikai részvételben. A többi független változó hatását kiszűrve több mint kétszer nagyobb az aktivizmus esélye azoknál a hallgatóknál, akiknek történt az életében olyan esemény, amely befolyásolta a politikai nézeteit, mint azoknál, akiknek az életében nem volt ilyen. Ez az eredmény némileg előre látható volt, hiszen a pártpolitikailag aktív hallgatóknak közel 60 százaléka számolt be a politikai orientációját alapvetően meghatározó élményről, míg a nem pártaktivisták között ennek aránya csak kevesebb mint 30 százalék.⁶¹

A modell tanulsága szerint nem a jelenlegi, mint inkább a középiskolai évek alatti politikai tárgyú baráti beszélgetések gyakoriságának van kiemelkedő jelentősége. Azok a fiatalok, akiknek gyakran volt része ilyen beszélgetésekben, nagyobb eséllyel váltak nyitottá a pártpolitikai aktivitásra. Figyelemre méltó eredmény, hogy a középiskolai évek alatt folytatott politikai témájú családi kommunikációt mérő változó nem mutatott szignifikáns összefüggést, ami alighanem arra utal, hogy a politikai szocializáció egyes ágensei, így a család és a kortársak is a személyiségfejlődés különböző szakaszaiban kerülnek előtérbe, összességében azonban mindkettő nélkülözhetetlen funkciót tölt be a cselekvéspotenciál formálódásában.

ÖSSZEFOGLALÁS

A pártaktivista fiatalok szocializációja a hazai szakirodalom kontextusában új, eddig legfeljebb érintőlegesen felmerült terület. Az Aktív Fiatalok Magyarorszá-

61 A politikai szocializáción nyomot hagyó személyes tapasztalatok spektruma meglehetősen szélesnek bizonyul, a pártpolitikailag aktív fiatalok egyaránt említettek nemzetközi (pl. „9/11”; „2008-as gazdasági válság”; „menekültkrízis”) és hazai történéseket (pl. „MTV-székház ostroma”, „2014-es országgyűlési választás”, „Kockás inges tüntetés”), személyi (pl. „osztályfőnök”, „párttag szülő”, „párttag barát”), tárgyi (pl. „film- és olvasásélmény”) és társadalmi környezeti impulzusokat (pl. „női politikusok hiánya”; „kisebbség helyzete”).

gon, 2019 az első olyan kutatás, amely részletesebben foglalkozik a kérdéskörrel és lehetőséget kínál a probléma többoldalú megközelítésére. Tanulmányomban e lehetőséggel élve arra törekedtem, hogy valamennyi aspektusból feltérképezsem azokat a tényezőket, amelyek a pártokba és a pártifjúsági szervezetekbe vezető szocializáció folyamatát alkotják és megismerjem, hogy e szocializációs folyamat részesei mennyiben különböznek azoktól, akik kimaradnak e folyamatból.

A nemzetközi szakirodalom alapvető kiindulópontja a pártok elzárkózó magatartása az ifjúsággal szemben, amely a fiatalok eltávolodását és bizalmatlanságát eredményezi. A fenti elemzés tükrében a hazai pártok többségére is ez a hozzáállás a jellemző. A pártszervezetek mobilizációs potenciálja meglehetősen szűk a hallgatók körében, ennek folyományaként a mobilizációs tevékenységük sem bizonyul eredményesnek. A pártokban és ifjúsági szervezeteikben közreműködő hallgatók száma csökkenő tendenciát mutat, amelyet még az újonnan színre lépő és a fiatalok mobilizálására nagy hangsúlyt fektető Momentum Mozgalom sem képes megállítani. Ebbéli törekvése azonban korántsem láthatatlan, hiszen a hallgatói aktivisták száma tekintetében meglehetősen rövid idő alatt sikerült felküzdenie magát a Fidesz mögé, a második helyre. A Magyar Kétfarkú Kutya Párt ugyancsak megjelenik a palettán. Bár adataink alapján a Fidessel és a Momentummal ellentétben nem jeleskedik a fiatalok közvetlen felkérésében, viccpárti karaktere és formabontó tevékenysége e nélkül is vonzóznak bizonyul a pártpolitikai cselekvésre nyitott fiatalok körében.⁶² A mobilizáció szerepét azonban nem szabad alábecsülni a pártaktivizmushoz vezető szocializáció folyamatában, miképpen megállapítható, hogy a pártaktivista fiatalok több mint fele a pártok felkérésére vesz részt a tevékenységükben, továbbá a pártpolitikai aktivizmust elősegítő szocializációs mechanizmusok között is erősen kitűnik a pártpolitikai mobilizáció hatása. Önmagában persze a pártok aligha képesek döntő hatás gyakorolni az aktivitásra, szükség van arra is, hogy a családi és a baráti kommunikáció ennek kedvező klímát teremtsen. Továbbá nem nélkülözhetők a politikai nézetekre hatással bíró események és személyes élmények sem, amelyek szintén a részvétel felé billentik a mérleg nyelvét.

A pártaktivista hallgatók politika iránti érdeklődése, online és offline politikai részvétele kimutathatóan magasabb a pártpolitikai szervezetekben nem résztvevőkénél, mivel azonban már megvalósult cselekvést vizsgáltunk, ezen különbségek eredetét nehéz lenne megmondani. Előfordulhat, hogy eleve nyitottabbak voltak a különféle politikai aktivitásokban való közreműködésre és az is, hogy maguk a pártszervezetek különböző részvételi formákba vonják be e fiatalokat, érdemben növelve ezzel a politikai involváltságukat. Ami azonban bizonyos, hogy a nagyobb involváltság nem jár együtt a politika sokkal pozitívabb értékelésével. A politika kifejezést a hallgatói társadalom többi részéhez hasonlóan a pártaktivista egyetemista és főiskolai hallgatók is a hazai viszonyok keretei között értelmezik, a pártpolitikával azonosítják és többnyire

62 A Momentum és a Kétfarkú Kutya Párt történetéhez és hallgatói bázisának jellemzőihez lásd Galgóczi Eszter, valamint Oross Dániel jelen kötetben közölt tanulmányát.

olyan szavakat társítanak hozzá, ami alapján a politika nem valami elismerésre méltó, vonzó cselekvés, hanem sokkal inkább olyan, ami korrupt, vagy legalábbis gyanús. A pártifjúsági szervezetek esetében pedig azt is láthattuk, hogy a kint és bent lévő hallgatók nagy része egyaránt negatívan értékeli a működésüket.

Mindezek felvetik a kérdést, hogy vajon a pártaktivista hallgatók milyen szándék által vezérelve vesznek részt e szervezetek munkájában. Egyaránt elképzelhető – mint ahogyan arra a pártaktivisták motivációit vizsgáló nemzetközi kutatás is rámutatott (Bruter–Harrison 2009a; 2009b) –, hogy döntően a fennálló viszonyokat látszólag vagy ténylegesen elfogadó, azokhoz igazodó karrier-orientált fiatalokat vonzza a politika hazánkban, és az is, hogy éppen ellenkezőleg, az elkeseredettség és változtatni akarás szándéka tereli őket a pártpolitika világába. Kormányzati pozíciójából adódóan a Fidesz esetében feltehetően az előző, míg a Momentum és az MKKP esetében az utóbbi scenárió érvényesül. Ennek eldöntése azonban túlmutat e tanulmány keretein, a jelenlegi adatok alapján csak annyit mondhatunk, hogy a demokráciával és a fennálló viszonyokkal való nagyarányú elégedetlenség a változásra orientált szemlélet túlsúlyát valószínűsíti.

IRODALOM

- Balogh Ákos (2005): A következő nemzedékek a politikában – a parlamenti pártok ifjúsági szervezeteiről. *Társadalom és politika*, 3: 36–63.
- Bartolini, Stefano – Mair, Peter (2003): Kihívás a pártokkal szemben a régi és az új demokráciákban. *Politikatudományi Szemle*, 3: 157–174.
- Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) (2005): *Ifjúság2004 Gyorsjelentés*. Budapest: Mobilitás Ifjúságkutató Iroda.
- Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) (2009): *Ifjúság2008 Gyorsjelentés*. Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
- Bauer Béla – Pillók Péter – Ruff Tamás – Szabó Andrea – Szanyi T. Eleonóra – Székely Levente (2016): *Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Az ifjúságkutatás első eredményei. Ezek a mai magyar fiatalok*. Budapest: Új Nemzedék Központ.
- van Biezen, Ingrid – Mair, Peter – Pogunkte Thomas (2012): Going, going, ... gone? The Decline of Party Membership in Contemporary Europe. *European Journal of Political Research*, 51: 24–56.
- Bruter, Michael – Harrison, Sarah (2009a): *The Future of Our Democracies? Young Party Members in Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bruter, Michael – Harrison, Sarah (2009b): Tomorrow's Leaders? Understanding the Involvement of Young Party Members in Six European Democracies. *Comparative Political Studies*, 42 (10): 1259–1291.
- Cross, William – Young, Lisa (2008): Factors Influencing the Decision of the Young Politically Engaged to Join a Political Party: An Investigation of the Canadian Case. *Party Politics*, 14 (3): 345–369.

- Dalton, Russel J. (2013): Ifjúság és politika a választásokon túl. *Replika*, 3: 19–35.
- Dalton, Russel – Wattenberg, Martin (eds.) (2000): *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Enyedi Zsolt – Körösenyi András (2004): *Pártok és pártrendszerek*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Enyedi Zsolt – Linek, Lukáš (2008): Searching for the Right Organisation. Ideology and Party Structure in East-Central Europe. *Party Politics*, 14 (4): 457–479.
- Falck, Marianne (2007): *Political Youth Organisations: Strengthening the Voice of Youth in Politics. The Finnish Experience*. Merikasarmi, Finland: Ministry for Foreign Affairs of Finland.
- Fieldhouse, Ed – Tranmer, Mark – Russell, Andrew (2007): Something About Young People or Something About Elections? Electoral Participation of Young People in Europe: Evidence from Multilevel Analysis of the European Social Survey. *European Journal of Political Research*, 46: 797–822.
- Fricz Tamás (2001): A párt nem vész el csak átalakul? A német pártrendszer változásai és átalakulása a XXI. század elején. *Politikatudományi Szemle*, 3: 5–28.
- Gallagher, Michael – Marsh, Michael (2004): Party Membership in Ireland: The Members of Fine Gael. *Party Politics* 10: 407–426.
- Galston, William A. (2001): Political Knowledge, Political Engagement, and Civic Education. *Annual Review of Political Sciences*, 4: 217–234.
- Gazsó Tibor – Szabó Andrea (2002): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: Bauer Béla, Laki László, Szabó Andrea (szerk.): *Ifjúság 2000. Tanulmányok I*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet. 240–262.
- Habermas, Jürgen (1994a): Válságtendenciák a kései kapitalizmusban. In: Felkai Gábor (szerk.): *Jürgen Habermas. Válogatott tanulmányok*. Budapest: Atlantisz Kiadó. 59–139.
- Henn, Matt – Weinstein, Mark – Wring, Dominic (2002): A Generation Apart? Youth and Political participation in Britain. *British Journal of Politics and International Relations*, 4 (2): 167–192.
- Hirschman, Albert O. (1995): *Kivonulás, tiltakozás, hűség*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Hooghe, Marc – Stolle, Dietlind (2004): Inaccurate, Exceptional, One-Sided or Irrelevant? The Debate About the Alleged Decline of Social Capital and Civic Engagement in Western Societies. *British Journal of Political Science*, 34: 149–167.
- Hooghe, Marc – Stolle, Dietlind (2005): Youth Organisations within Political Parties: Political Recruitment and the Transformation of Party System. In: Joe Forbrig (ed.): *Revisiting Youth Political Participation. Challenges for Research and Democratic Practice in Europe*. Strasbourg: Council Europe Publishing. 43–51.

- Hudon, Raymond – Hébert, Benoît-Paul (1999): Miért kellene a fiataloknak a politika iránt érdeklődniük? In: Szabó Ildikó – Csákó Mihály (szerk.) *A politikai szocializáció. Válogatás a francia nyelvterület szakirodalmából*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó. 247–264.
- Hustinx, Lesley (2005): Weakening Organizational Ties? A Classification of Styles of Volunteering in the Flemish Red Cross. *Social Service Review*, 79 (4): 624–652.
- Hustinx, Lesley – Lammertyn, Frans (2003): Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14 (2): 167–187.
- Horváth Attila – Soós Gábor (2015): Pártok és pártrendszer. In: Körösenyi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyed század után*. Budapest: Osiris Kiadó. 249–278.
- Inglehart, Ronald (1977): *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald (2003): Modernization and Volunteering. In: Paul Dekker – Loek Halman (eds.): *The Values of Volunteering. Cross Cultural Perspectives*. New York: Springer-Science – Business Media, LLC. 55–70.
- Katz, Richard S. – Peter Mair (1995): Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 1 (1): 5–31.
- Király Gábor – Köves Alexandra – Balázs Bálint (2017): A politikai vezetés és a rendszerszintű gondolkodás ellentmondásai. *Politikatudományi Szemle*, 3: 57–78.
- Klandermans, Bert – Oegema, Dirk (1987): Potentials, Networks, Motivations, and Barriers: Steps Towards Participation in Social Movements. *American Sociological Review*, 52 (4): 519–531.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2016): Why are Members on the Way out of Their Political Youth Organization? Paper presented at workshop on intra-party politics in Europe, Gothenburg, 17-18. September 2015.
- Körösenyi András – Illés Gábor – Metz Rudolf (2016): The Role of Leadership in Endogenously Created Crises. *Politics and Governance*, 4 (2): 93–103.
- Lasswell, Harold D. (1948): *Power and Personality*. New York: W. W. Norton – Company.
- Merelman, Richard M. – King, Gary (1986): The Development of Political Activists: Toward a Model of Early Learning. *Social Science Quarterly*, 2: 473–490.
- Offe, Claus – Fuchs, Susanne (2002): A Decline of Social Capital? The German Case. In: Robert Putnam (ed.): *Democracies in Flux*. Oxford: Oxford University Press. 189–243.
- Oross Dániel (2013): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012 Tanulmánykötet*. Budapest: Kutatópont. 283–315.

- Oross Dániel – Szabó Andrea (2019): *A politika és a magyar fiatalok*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Perea, Eva Anduiza (2011): Assessing Youth Turnout. In: Russel Dalton (ed.): *Engaging Youth in Politics. Debating Democracy's Future*. New York, Amsterdam: Idebate Press. 83–95.
- Prewitt, Kenneth (1965): Political Socialization and Leadership Selection. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 361: 96–111.
- Recchi, Ettore (1999): Politics as Occupational Choice. Youth Self-Selection for Party Careers in Italy. *European Sociological Review*, 15: 107–124.
- Róna Dániel – Szabó Andrea (2017): A 2015-ös adatfelvétel módszertana. In: Szabó Andrea, Oross Dániel (szerk.): *Csendesek vagy lázadók? A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011–2015)*. Szeged–Budapest, Belvedere Meridionale, MTA TK PTI, 208–210. p.
- Rothstein, Bo (2002): Sweden. Social Capital in the Social Democratic State. In: Robert Putnam (ed.): *Democracies in Flux*. Oxford: Oxford University Press. 289–331.
- Scarrow, Susan E. – Gezgor, Burcu (2010): Declining Memberships, Changing Members? European Political Party Members in a New Era. *Party Politics*, 16 (6): 823–843.
- Schmitter, Philippe C. (2013): What if Political Parties were to disappear or be abolished? What would happen to ‘Real-Existing’ Democracies?
<http://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/attachment/event/863/real-existing-democracies-without-partiespaper.pdf> (utolsó megtekintés: 2019.09.30.)
- Sik Domonkos (2014): *Demokratikus kultúra és modernizáció. Állampolgári szocializáció 20 évvel a rendszerváltás után*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- Seyd, Patrick – Whiteley, Paul (2004): British Party Members: An Overview. *Party Politics*, 10: 355–366.
- Stumpf István (1995): Ifjúság, politikai részvétel, pártpreferenciák. In: Gázsó Ferenc, Stumpf István (szerk.): *Vesztesek. Ifjúság az ezredfordulón*. Budapest: Ezredforduló Alapítvány. 110–121.
- Szabó Andrea – Oross Dániel (2012): A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében I*. Szeged – Budapest: Belvedere Meridionale – MTA TK PTI. 65–110.
- Szabó Andrea (2014): A kutatás módszertana. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia – Radikalizmus – Posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében*. Budapest–Szeged, Belvedere–MTA TK PTI
- Szabó Andrea (2019a): *A hallgatók politikai integrációja, 2019*. Prága: Heinrich Böll Stiftung.

- Szabó Andrea (2019b): A 2019-es Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás módszertana. In: Szabó Andrea – Susánszky Pál – Oross Dániel (szerk.): *Mások vagy ugyanolyanok? A hallgatók politikai aktivitása, politikai orientációja Magyarországon (2019)*. Budapest – Szeged, Belvedere Meridionale – Heinrich Böll Stiftung – TK PTI.
- Szabó Ildikó – Örkény Antal (1998): *Tizenévesek állampolgári kultúrája*. Budapest: Minoritás Alapítvány.
- Székely Levente (2014): Az új csendes generáció. In: Nagy Ádám – Székely Levente (szerk.): *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: ISZT Alapítvány – Kutatópont. 9–28.
- Székelyi Mária – Barna Ildikó (2002): *Túlélőkészlet az SPSS-hez. Többváltozós elemzési technikákról társadalomkutatók számára*. Budapest: Typotex Kiadó.
- Verba, Sidney – Brady, Henry A. – Schlozman, Kay Lehman (2018): *Unequal and Unrepresented. Political Inequality and People's Voice in the New Gilded Age*. Princeton: Princeton University Press.
- Wattenberg, Martin (2011): Electoral Turnout. The New Generation Map. In: Russel Dalton (ed.): *Engaging Youth in Politics. Debating Democracy's Future*. New York, Amsterdam: Idebate Press. 68–82.
- Webb, Paul – Farrell, David M. – Holliday, Ian (2002): *Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Whiteley, Paul (2007): Are Groups Replacing Parties? A Multilevel Analysis of Party and Group Membership in the European Democracies. Paper presented at the workshop on Partisanship in Europe: Members, Activists and Identifiers. ECPR Joint Sessions, University of Helsinki, May, 2007.
- Whiteley, Paul (2011): Is the Party over? The Decline of Party Activism and Membership Across the Democratic World. *Party Politics*, 17 (1): 21–44.
- Wilkinson, Helen (1996): But will they Vote? The Political Attitudes of Young People. *Children and Society*, 10: 242–244.